

2012

**Прирачник за полагање
стручен испит за
проценувач на вредноста
на транспортни средства**

Министерство за транспорт и врски

2012

1. ПРОЦЕНА: ВОВЕДНИ НАПОМЕНИ

1. Како е дефинирана процената во Законот за проценка?

Процена е процес на определување на цена, односно определување на пазарна вредност на предметот на процена, од овластен проценувач, во случаите определени со закон или по барање на заинтересирано лице- нарачател.

2. Што е ревизија на процена?

Ревизија на процена е вршење на проверка на веќе изготвена процена од овластен проценувач под услови и на начин предвидени со законот за процена.

3. Што е овластен проценувач?

Овластен проценувач е трговец поединец или трговско друштво кое поседува лиценца за процена за определена област издадена од надлежен министер.

4. Што е проценувач?

Проценувач е лице кое има положено стручен испит за проценувач и е вработено кај овластен проценувач на работи од областа на процената.

5. Што е лиценца за проценувач?

Лиценца за процена е документ издаден од надлежниот министер од соодветното министерство со кој се потврдува дека овластениот проценувач ги исполнил условите за вршење на процена за определена област.

6. Што е дисциплинска постапка?

Дисциплинска постапка е постапка за утврдување на одговорност на овластениот проценувач за сторена повреда на одредбите од Законот за проценка и Кодексот на етика за проценувачи.

7. Кои се основните начела кон кои проценителот треба да се придржува при вршењето на проценка?

При вршењето на процената овластените проценувачи се должни да се придржуваат кон следниве начела:

- законитост,
- стручност,
- чесност,
- непристрасност,
- професионалност,
- независност,
- самостојност,
- економичност,
- одговорност,
- совесност и
- ефикасност.

8. Кој е периодот на важност на извршена процена?

Процената важи една година сметано од денот на поднесувањето на извештајот за извршена процена.

9. Во кои случаи, според законот за процена се врши процена на вредност?

Процената се врши во следниве случаи:

- пренос на правото на сопственост,
- определување на вредноста на капитал во случаи во кои доаѓа до промена на вредноста и структурата на капиталот и при статусни измени,
- стечајна постапка и ликвидација,
- пребивање на побарување,
- постапка за експропријација,
- оданочување со даноци на имот,
- инвеститорски консалтинг и
- во други случаи предвидени со закон

10. Согласно Законот за проценка, кој може да врши проценка на недвижен имот?

физичко лице - трговец поединец кое е регистрирано согласно со Законот за трговските друштва за вршење на процена и му е издадена лиценца за процена и е запишано во соодветен регистар за овластени проценувачи.

физичко лице вработено во банка или штедилница регистрирана во Република Македонија, кое има положено стручен испит за проценувач.

друштво за процена регистрирано согласно со Законот за трговските друштва за вршење на процена и има лиценца за процена и е запишано во соодветен регистар за овластени проценувачи.

11. Кој може да се стекне со лиценца за овластен проценител?

Лиценца за процена може да добие трговец поединец, ако:

- има регистрирана дејност трговец поединец - проценувач и заснован работен однос кај истиот како проценувач и/или има вработено проценувач,
- има осигурување согласно со законот за процена,
- со правосилна одлука не му е изречена забрана за вршење професија, дејност или должност додека трае забраната и
- даде изјава дека ќе ги применува правилата содржани во Кодексот за етика на проценувачи и професионалните стандарди.

Лицето, трговец поединец, со положен стручен испит кој во рок од една година од полагањето на испитот нема да поднесе барање за издавање на лиценца, може да поднесе барање за лиценца само по претходно повторно посетување на обуката за проценувач.

Лиценца може да добие трговско друштво за процена, ако:

- има регистрирана дејност процена,
- има вработено најмалку две лица проценувачи,
- има осигурување согласно со законот за процена,
- со правосилна одлука не му е изречена забрана за вршење професија, дејност или должност додека трае забраната,
- со правосилна одлука не му е изречена споредна казна забрана за добивање лиценца за овластен проценувач додека трае забраната и споредна казна одземање на лиценца за овластен проценувач,
- со правосилна одлука да не му е изречена споредна казна привремена или трајна забрана за вршење на дејност процена додека траат правните последици на осудата и
- управителот на друштвото за процена даде изјава за проценувачите и другите вработени лица дека во работењето ќе ги применуваат правилата содржани во Кодексот за етиката на проценувачи и професионалните стандарди.

Надлежното министерство на лицето кое ги исполнува условите од Законот за проценка му издава лиценца за проценка од соодветна област.

12. Како треба да биде осигурано лицето, трговското друштво, трговец поединец кој се занимава со проценка, од одговорност за штета која може да ја причини према странката или трето лице?

Лицето кое поднесува барање за лиценца склучува годишен договор за осигурување од одговорност за штета, која може да ја причини при вршење на дејноста проценка спрема странката или трето лице.

Најнискиот износ на осигурување од одговорност за штета изнесува 50.000 евра за трговско друштво, односно 20.000 евра за трговец поединец во денарска противвредност според средниот курс на Народната банка на Република Македонија на денот на склучувањето на договорот за осигурување.

Овластениот проценувач може покрај износот предвиден со закон од 20.000 или 50.000 евра, дополнително да се осигури и на повисок износ, по барање на нарачателот на проценка.

Овластениот проценувач е должен уредно да го продолжува осигурувањето од одговорност за штета.

Комората за проценувачи може да го преземе осигурувањето од одговорност. Во тој случај овластените проценувачи кои ја прифатиле одлуката за осигурување преку Комората, се должни да и го платат на Комората соодветниот надоместок.

Повреда на обврската за осигурување од одговорност, односно неплаќање на надоместок на Комората за осигурување од одговорност е основ за одземање на лиценца.

Осигурувањето од одговорност уредено согласно законот за проценка не го ослободува проценувачот од неговата одговорност кон оштетените лица за нанесената штета согласно со закон.

13. Што претставува конфликт на интереси според законот за проценка?

Проценувачот е независен и самостоен во вршењето на работата на процената во рамките на овластувањата утврдени со Законот за проценка, а во согласност со Кодексот на етика за проценувачи.

Проценка не може да врши:

- друштво за проценка, односно трговец поединец кој е основач на субјектот кај кој се врши процената;
- друштво за проценка кај правно лице кое е основач на субјектот кај кој се врши проценка;
- друштво за проценка, односно трговец поединец чиј основач на субјектот истовремено е и основач на субјектот кај кој се врши процената;
- проценувач кој во субјектот кај кого се врши процената бил во последните три години законски застапник, член на управниот, односно надзорниот одбор на тој субјект;
- проценувач кој е во брачна врска, сродство по крв во права и странична линија заклучно до четврти степен, посвоител и посвоеник, роднини по сватовство до втор степен со законскиот застапник, член на управниот или надзорниот одбор на субјектот кај кој се врши процената;
- проценувач кој е содружник, акционер или вработен кај субјектот кај кој се врши процената и
- проценувач или овластен проценувач кој има директна или индиректна деловна врска или финансиски интерес со субјектот кај кој се врши процената.

14. Како проценителот треба да постапува со класифицираните информации кои ги дознал за време на проценката?

Овластениот проценувач и проценувачот се должни да ја чуваат класифицираната информација со соодветен степен на тајност која ја дознале во текот на вршењето на процената и која се однесува на предметот на процената, согласно со Законот за класифицирани информации, како и заштитата на личните податоци на лицата опфатени со процена, согласно со Законот за заштита на личните податоци.

15. Како и под кои услови може да се одземе лиценца на проценител?

Лиценцата се одзема:

- ако лиценцата е издадена врз основа на неточни податоци,
- по барање на овластен проценувач,
- ако со правосилна одлука е утврдено нестручно или несовесно или ненавремено вршење на процената,
- ако не го продолжи осигурувањето од одговорност за штета,
- ако уредно не ја плаќа членарината на Комората на проценувачи,
- со престанок на исполнување на условите од членот 21 на закон за процена за издавање на лиценца,
- со престанок на трговското друштво, односно смрт на овластениот проценувач трговецот- поединец,
- кога над овластениот проценувач е отворена стечајна постапка или ликвидациона постапка,
- ако со правосилна одлука е изречена забрана за вршење на професија, дејност или должност, за времето додека траат правните последици од мерката и
- ако е осуден со правосилна судска одлука за кривично дело на безусловна казна затвор над шест месеци, за времето додека траат правните последици од осудата.

Лиценцата со решение ја одзема надлежниот министер.

Против решението со кое е одземена лиценцата може да се поведе управен спор пред надлежен суд.

16. Како се одредува наградата и надоместокот за извршената процена?

Овластениот проценувач за извршената процена има право на награда за извршената работа и право на надоместок за реално потребните трошоци.

Висината на наградата за извршената работа се утврдува според висината на паричната вредност на предметот на процена, сложеност на процената, потребното време за прибирање на податоците и изработка на процената.

Висината на реално потребните трошоци се утврдува врз основа на реално потребните патни и дневни трошоци и материјалните трошоци.

Начинот за пресметување на наградата и надоместокот од овој член ги пропишува надлежниот министер по претходно мислење од Комората на проценувачи.

17. Како е организирана Комората на овластени проценители?

Проценувачите се организираат во Комора на проценувачи. Седиштето на Комората е во Скопје.

Комората има својство на правно лице, се запишува во Централниот регистар на Република Македонија и ги има следниве акти: Статут, Кодекс на етика на проценувачи, Правилник за дисциплинска одговорност и други акти.

Со Статутот на Комората особено се уредуваат организацијата, управувањето, работењето, почетната и континуираната обука, финансирањето на Комората и внатрешната контрола.

Со Кодексот на етика на се уредуваат правата и обврските на проценувачите, правата и обврските за континуирана обука, професионално однесување и одговорност, конфликт на интереси, професионалниот однос кон началникот на процената и други прашања.

Органи на Комората се Собрание на Комората, Управен одбор, Надзорен одбор, претседател на Комората, Дисциплинска комисија и Комисија за ревизија на процена.

Комората воспоставува и одржува соработка со сродни домашни и странски институции, здруженија и комори на проценувачи во областа на процената.

18. Кој го сочинува собрание на комората на проценувачи?

Собранието на Комората го сочинуваат сите проценувачи во Република Македонија.

19. Која е задача на собранието на комората?

Собранието на Комората го чува угледот и честа во вршење на работите на процена и се грижи проценувачите да ги вршат своите должности совесно и во согласност со Законот за проценка и друг закон, Кодексот и другите акти за вршење на дејноста процена.

Собранието на Комората се состанува најмалку еднаш годишно и одржува седница ако се присутни најмалку половина од вкупниот број проценувачи. Одлуките ги донесува со мнозинство гласови од присутните проценувачи.

20. Кој може да свика седница на собранието на комората?

Седница на Собранието на Комората може да свика претседателот на Комората врз основа на одлука на Управниот одбор или на писмено барање од најмалку 20 члена на Комората.

Ако претседателот не ја свика седницата во рок од 30 дена од денот на донесувањето на одлуката на Управниот одбор, односно од поднесеното барање на членовите на Комората, седницата ќе ја свика членот на Управниот одбор определен од овој орган, односно членовите на Комората кои го поднеле барањето.

Ако седницата на Собранието на Комората не ја свика членот на Управниот одбор или членовите на Комората, седница на Собранието на Комората може да свика и министерот за правда.

21. Кој раководи со седницата на собранието?

Со седницата на Собранието на Комората раководи работно претседателство од тројца членови избрани од присутните членови на седницата на Собранието на Комората.

Членовите на Управниот одбор, претседателот на Комората и на другите органи се избираат со мандат од две години, со право на уште еден избор.

22. Кој ги сноси трошоците од работата на органите на комората?

Сите трошоци направени во врска со вршење на активност на проценувачите во органите на Комората, во комисиите и работните групи, паѓаат на товар на Комората.

23. Кои се надлежностите на собранието на комората на проценувачи?

Собранието на Комората на проценувачи ги има следните надлежности:

- донесува Статут, Деловник за работа на Собранието и Кодекс, по претходна согласност од министерот за правда;
- донесува други акти на Комората и стандарди потребни за вршење на процена;
- избира членови на Управниот и Надзорниот одбор, претседател на Комората и членови на другите органи на Комората. Бројот на членовите на Управниот одбор го определува Собранието во согласност со Статутот на Комората. Бројот на членовите на Управниот одбор, вклучувајќи го и претседателот, мора да биде непарен;

- разгледува предлози, барања и препораки за успешно вршење на процена и работата на Комората;
- одлучува за начинот на организирањето на почетната и континуираната обука на проценувачите;
- усвојува програма за работа на Комората;
- усвојува годишна сметка за претходната година со предлог на пресметка за наредната година донесува, разгледува и усвојува извештај за севкупните активности;
- определува висина на надоместокот на членарина која не може да биде помала од една просечна месечна бруто плата исплатена во Република Македонија во претходната година и го утврдува начинот на плаќање;
- одлучува за употреба на средствата остварени од парични казни согласно со одредбите на Законот за проценка;
- одлучува за начинот на контрола над работењето на овластените проценувачи и
- одлучува за сите други прашања предвидени со Законот за проценка и Статутот на Комората.

24. Кои се задачите на управниот одбор на комората?

Управниот одбор:

- утврдува предлог на Статут и на други акти на Комората;
- презема и спроведува иницијатива за разгледување на прашања од заеднички интерес на проценувачите;
- донесува Деловник за работа на Управниот одбор;
- ги извршува правосилните одлуки на Дисциплинската комисија;
- врши надзор над спроведувањето на почетната обука на проценувачите и издава уверенија за посетена почетна обука;
- се грижи за статусот на проценувачите, односот кон другите органи и трети лица;
- го организира почетното и континуираното стручно усовршување со организирање на семинари и предавања за што изготвува годишна програма и води евиденција за присуство;
- води Збирен регистар на проценувачи во писмена и електронска форма;
- подготвува седници на Собранието на Комората;
- ги извршува одлуките на Собранието на Комората;
- составува предлог-програма за работа на Комората, почетните обуки и континуираната обука;
- составува предлог на годишната пресметка и предлог на пресметка за идната година;
- дава мислење за начинот и поблиските услови за пресметување на наградата и надоместокот.
- предлага членови на Надзорниот одбор;
- именува претседател и еден член на Комисијата за ревизија
- се грижи за редовна наплата на членарината и предлага мерки за нејзино редовно собирање и
- одлучува за други прашања утврдени со Законот за проценка кои не се во надлежност на другите органи на Комората.

25. Кој може да свикува седница на управниот одбор на комората?

Седница на Управниот одбор на Комората свикува претседателот на Управниот одбор, а може да се свика и по барање на една третина од вкупниот број членови на Управниот одбор.

Управниот одбор може да одржи седница доколку на седницата присуствуваат повеќе од половина од членовите на Управниот одбор. Одлуките на Управниот одбор се донесуваат со мнозинство гласови на присутните членови на Управниот одбор. Со Статутот на Комората посебно се утврдуваат случаите кога е потребно квалификувано мнозинство на членовите на Управниот одбор за донесување на одлука.

26. Како се финансира комората на оценители?

Проценувачите задолжително секоја година плаќаат годишна членарина.

Висината на членарината се определува на седница на Собранието и таа не може да биде пониска од една просечна месечна бруто плата исплатена во Република Македонија во претходната година.

Комората остварува приходи и од донации и од други извори со кои не се нарушува самостојноста и чесноста на вршење на работите од дејноста процена и професионалната етика.

Примањето на донации го одобрува Управниот одбор.

27. Кој е составот на комисијата за ревизија?

Комисијата за ревизија на процена се состои од пет члена и нивни заменици од кои претседателот и неговиот заменик го именува Управниот одбор на Комората од редот на своите членови, еден член и негов заменик на Комисијата се избира од членовите на Комората од соодветната област со ждрепка и тројца членови и нивни заменици именува надлежниот министер.

28. Задача на комисијата за ревизија?

Процената изготвена од овластен проценувач може да биде оспорена со поднесување на барање за ревизија на процената до Комисијата за ревизија на процена во рок од осум дена од денот на приемот на процената, поради:

- непочитување на стандардите за процена,
- злоупотреба на информации и
- конфликт на интереси.

Комисијата за ревизија во рок од 15 дена се произнесува по поднесеното барање. Одлуката на Комисијата се објавува јавно на нејзината веб страница.

Во случај кога се утврдени претходно наведените повредите, Комисијата поведува соодветна дисциплинска постапка.

Трошоците за ревизија на процената се на товар на лицето подносител на барањето за ревизија на процена, додека пак во случај кога ќе бидат утврдени повреди трошоците се на товар на овластениот проценувач.

29. Кој дисциплински мерки можат да се изречат на проценувач за сторена повреда во постапката за проценка?

За сторена дисциплинска повреда на проценувач може да му се изречат следниве дисциплински мерки:

- јавна опомена;
- парична казна,
- привремено одземање на правото на вршење на работите проценувач во траење од еден месец до една година и
- одземање на лиценцата за овластен проценувач.

30. Која е разликата помеѓу вредност, цена и трошок?

- a. **Цена:** сумата која одреден купувач се сложува да ја плати и одреден продавач се сложува да ја прифати во околности под кои се одвива трансакцијата.
- b. **Трошок:** претставува термин кој е врзан за производството на стварта, а не за неговата размена. Во проценката на недвижен имот трошокот се диференцира на четири сегменти и тоа: директен, индиректен, конструкциски и градежен трошок.
- c. **Вредност:** предвидување на бенефитите кои ќе се постигнат во иднина. Вредноста во даден момент ја претставува монетарната вредност на имот, стока или услуги на купувачите и продавачите.

31. Што е пазарна вредност на транспортни средства?

Најверојатната цена, за одреден датум, во готовина или еквивалентни на готовина, или пак други точно определени услови, за кои конкретни имотни права треба да се продадат по разумно изложување на конкурентскиот пазар под сите услови на фер продажба, со промислено делување на купувачот и продавачот, вешто и за свој интерес, а под претпоставка дека ни еден не е под принуда.

32. Што е употребна вредност?

Употребна вредност е вредност што специфичен имот ја има за специфична употреба. Употребната вредност се фокусира на вредноста на имотот која придонесува кон целината од која е дел, без оглед на највисоката и најдобрата употреба или во паричен износ кој би можел да се реализира по неговата продажба.

33. Што е инвестициона вредност?

Инвестициска вредност е вредноста на една инвестиција од одреден инвеститор базирана на неговите или нејзините инвестициски барања. Спротивно на пазарната вредност, инвестиционата вредност е вредноста за индивидуалец, а не вредност на пазарот.

34. Што е вредност според принципот на континуитет?

Вредност според принципот на континуитет е вредност на докажано работење на имотот. То вклучува порастот на вредноста поврзан со интересите на бизнисот, што е одвоен од вредноста на недвижниот имот. Вредноста според принципот на континуитет, вклучува неповредливи нараснувања на вредноста на оперативна бизнис компанија, што настанува како производ на земјиштето, продавниците за малопродажба, трговските центри и слични имоти. Овој процес создава економски изводлив бизнис кој се очекува да продолжи. Вредноста според принципот на континуитет се однесува на вкупната вредност на имотот, вклучувајќи ги и недвижниот имот и неповредливата приватна сопственост припишана на вредноста на бизнисот.

2. ПРИНЦИПИ НА ПРОФЕСИОНАЛНАТА ЕТИКА

1. **Што подразбирате под поимот професионална етика?**
2. **Кои се основни професионални вредности?**
3. **Кои се најважните постапки и норми во односот на човекот кон работата?**
4. **Што претставува деловноста?**
5. **Кој се основните стремежи во деловните односи?**

6. **Култура или етика во сообраќајот?**
7. **Која е првата норма во сообраќајот?**
8. **Кои се основни принципи на професионалната етика во акционерски друштва?**
9. **Кои се основните принципи на етиката во малиот бизнис?**
10. **Кои се насоките и карактеристиките на деловната етика во малиот бизнис?**
11. **Основни принципи: Како се однесувам на работа?**

3. ОСНОВИ НА СООБРАЌАЈ, ОСНОВИ НА МОТОРИ СО ВНАТРЕШНО СОГОРУВАЊЕ И ОСНОВИ НА МОТОРНИ ВОЗИЛА

Поделба на транспортот по видови

1. Кои се основните групи на современиот сообраќај?

Во зависност од средината каде што се извршува и од видот на транспортните средства, сообраќајот се дели во следниве основни групи:

- Копнен сообраќај (патен и железнички)
- Воден сообраќај (поморски, речен, езерски, каналски)
- Воздушен сообраќај
- ПТТ, радио и ТВ сообраќај,
- Сообраќај по пат на жичарници, преносници и др.

2. Кои се основните карактеристики на патниот транспорт?

Основна карактеристика на патниот сообраќај е неговата еластичност. Тој овозможува превоз од врата до врата и слобода на движење во временски и просторен поглед.

3. Која е основната карактеристики на железничкиот сообраќај?

Основна карактеристика на железничкиот сообраќај е што овозможува превоз на големи количества стока и голем број луѓе одеднаш т.е. овозможува масовен превоз и ниска цена по единица производ. Основен недостатокот е крутоста, бидејќи не овозможува превоз надвор од шините, поради што мора да употребуваат други превозни средства.

4. Која е основната позитивна карактеристика на водениот сообраќај?

Основна карактеристика на водениот сообраќај е што овозможува превоз на големи количества стока и голем број луѓе и има најниска цена по единица производ.

Недостатоци се малата брзина на превозот и барањето за изградба на пристаништа и претоварни станици.

5. Кои се предности, а кои недостатоци на воздушниот сообраќај?

Главна карактеристика на воздушниот сообраќај е неговата брзина. Слаба страна е високата цена на превоз.

6. Кој е најголемиот недостаток на воздушниот сообраќај?

Најголем недостатокот на воздушниот сообраќај е високата цена на превозот и високата цена на потребната инфраструктура.

7. За што се користи транспортот со жичници, синџири и преносници?

Транспортот со жичници најмногу се употребува на спортските терени на планините. ПОкрај тоа, овој вид на транспорт се употребува и за пренос на руда, дрвна маса и сл.

8. Како се дели патниот транспорт според намената?

Според намената, патниот сообраќај може да биде:

- Патен сообраќај за патнички сообраќај,
- Патен сообраќај за товарен сообраќај и
- Патен сообраќај за мешовит сообраќај.

9. Во кој законски акт се дефинираат моторните возила во сообраќајот?

Моторните возила се дефинираат во Законот за безбедност на сообраќајот на патиштата.

10. Наброј неколку видови од класификацијата на возилата!

Моторно возило, Велосипед, Велосипед со мотор, Мотоцикл, Патнички автомобил, Автобус, Тролебус, Товарно возило, Комбинирано возило, Трактор, Приклучно возило, Полуприколка, Лесна приколка, Запрежно возило итн.

11. Дефинирај: превозно средство моторно возило!

Моторно возило е такво возило на моторен погон што првенствено е наменето за превоз на лица и предмети на патиштата или кое служи за влечење приклучни возила наменети за превоз на лица и предмети што се движат по шини, велосипеди со мотор, трактори и други возила со моторен погон што првенствено не се наменети за превоз на лица и предмети.

12. Дефинирај: превозно средство велосипед!

Велосипед е возило што има најмалку две тркала и што се движи исклучиво со силата на возачот.

13. Дефинирај: превозно средство велосипед со мотор!

Велосипед со мотор е возило на моторен погон со две или три тркала, чиј работен волумен на моторот не е поголем од 50cm^3 , и кое на рамен пат не може да постигне брзина поголема од 50 км/И.

14. Дефинирај: превозно средство мотоцикл!

Мотоцикл е моторно возило со две тркала со страничка приколка или без неа, како и моторно возило на три тркала, ако неговата маса не е поголема од 400 кд.

15. Дефинирај: превозно средство патнички автомобил!

Патнички автомобил е моторно возило наменето за превоз на лица, кое освен седиштето на возачот има најмногу осум седишта.

16. Дефинирај: превозно средство автобус!

Автобус е моторно возило наменето за превоз на лица, кое освен седиштето на возачот има повеќе од осум седишта.

17. Дефинирај: превозно средство тролбус!

Тролбус е моторно возило наменето за превоз на лица кое, освен седиштето на возадот има повеќе од осум седишта и кое за напојување на моторот со електрична енергија, е врзано со електричен проводник.

18. Дефинирај: превозно средство товарно возило!

Товарно возило е секое моторно возило што е наменето за превоз на предмети.

19. Дефинирај: превозно средство комбинирано возило!

Комбинирано возило е моторно возило наменето за истовремен превоз на лица и предмети.

20. Дефинирај поим приклучно возило: полуприколка и лесна приколка!

Полуприколка е приклучно возило без предна оска, конструирано така што со својот преден дел се потпира врз влечното возило.

Лесна приколка е приклучно возило чија најголема дозволена маса не е поголема од 750кд.

21. Дефинирај поделба на моторните возила според намената!

Според намената, возилата се делат на:

- Возила за превоз на патници,
- Возила за превоз на товар,
- Возила за влечење,
- Специјални возила и
- Приколки.

22. Дефинирај поделба на моторните возила според начинот на движење!

Според начинот на движење, движењето на моторните возила се остварува со помош на: тркала, гасеници, комбинитано (со тркала и гасеници) и лебдење (со воздушна перница).

23. Дефинирај поделба на моторните возила според конструктивните својства, според бројот на оските!

Според бројот на оските постојат моторни возила со две, три и повеќе оски.

24. Дефинирај поделба на моторните возила според конструктивните својства, според местоположба и бројот на погонските вратила!

Според местоположбата и бројот на погонските вратила моторните возила се делат на:

- Возила со погон преку предно вратило,
- Возила со погон преку задно вратило и
- Возило со погон преку две и повеќе вратила.

25. Дефинирај поделба на моторните возила според конструктивните својства, според местоположба на погонскиот мотор и погонските вратила!

Според местоположбата на погонскиот мотор и погонските вратила, возилата се изведуваат во следниве варијанти:

- Возила кај кои моторот се наоѓа напред, а погонот е преку задните тркала,
- Возила кај кои моторот се наоѓа напред, а погонот е преку предните тркала,
- Возила кај кои моторот се наоѓа зад задната оска, а погонот е на задната оска и
- Возила кај кои моторот се наоѓа меѓу оските, а погонот е на задната оска.

26. Дефинирај поделба на моторните возила според корисната носивост!

Според носивоста, возилата се делат на: Возила со лесна носивост до 1,5 тони,

Возила со средна носивост од 1,5 до 5 тони,

Возила со тешка носивост од 5 до 7 тони и

Најтешки возила со носивост над 7 тони.

27. Дефинирај поделба на железничкиот сообраќај според ширината на колосекот?

Според ширината на колосекот, железничкиот сообраќај се одвива на:

- Пруги со нормален колосек 1432тт,
- Пруги со широк колосек 1600тт,
- Пруги со тесен колосек (најчесто) 760 т т.

28. Дефинирај железнички транспорт според брзината на патувањето!

Според брзината на патувањето и рангот на возовите, разликуваме:

- Експресен,
- Деловен,
- Брз и
- Патнички транспорт.

29. Кои се видовите воздухоплови во воздухопловниот транспорт ?

Постојат два вида виздухоплови:

- Авиони и
- Хеликоптери.

30. Како се класифицираат авионите според долетот?

Според долетот авионите може да бидат:

- Авиони за локални линии - кратки и долги,
- Авиони за кратки линии,
- Авиони за средни линии,
- Авиони за долги линии и
- Авиони за интерконтинентални линии.

31. Како се класифицираат хеликоптерите според носивоста?

Според носивоста хеликоптерите може да бидат со:

- Лесна носивост до 1 тон,
- Средна носивост од 1 до 3 тони и
- Тешка носивост над 3 тони.

32. Наброј неколку видови пловни средства за воден транспорт!

Видови пловни средства се:

- Морски бродови,

- Бродови за внатрешна пловидба,
- Речно - морски бродови,
- Лебдечки пловила,
- Хидрокринли бродови,
- Технички бродови и
- Бродови наменети за посебни цели.

33. Како се дели водениот транспорт според пловните патишта?

Според пловните патишта, водениот сообраќај може да биде:

- Поморски,
- Речен,
- Езерски и
- Каналски сообраќај.

Системи на транспортните средства

34. Што се тоа мотори и како се делат?

Машините коишто преобразуваат каков и да е вид енергија во механичка работа, се нарекуваат со едно име мотори.

35. Во која група спаѓаат моторите СВС?

Моторите со внатрешно согорување (Мотори СВС) се топлински мотори и вршат преобразба на топлинската енергија во механичка работа. Кај нив горивото согорува, а добиените продукти од согорувањето непосредно се својата енергија вршат механичка работа.

36. Кои се класични клипни мотори?

Класичните клипни мотори СВС се мотори, кај кои горивото согорува и ослободува топлинска енергија во внатрешноста на еден затворен цилиндар. Под дејство на ослободената топлина се зголемува притисокот на продуктите на согорување. Создадениот притисок дејствува на клип, којшто го затвора цилиндарот од едната страна. Клипот се движи и ја претвора енергијата на гасовите во корисна механичка работа.

37. Кои се ротациони мотори?

Ротациони мотори СВС се нарекуваат оние мотори кај кои процесот на создавање топлинска енергија е ист како кај класичните клипни мотори, но претворањето на

топлинската енергија во корисна механичка работа се врши, наместо со клипен механизам, со ротационен механизам. Ротациониот механизам е составен од тело и вртлив клип во форма на триаголник со заоблени страни, поставен ексцентрично во телото. Поради ексцентричноста, притисокот на гасовите во просторот го врти вртливиот клип.

38. Што се воздушно проточни реактивни мотори?

Воздушно проточни реактивни мотори се мотори кај кои, согорените гасови, кои што се создале внатре во моторот истекуваат од него со поголема брзина и создаваат млаз. Последица од протекувањето на гасовите (акција) е потосокот кој го движи моторот (реакција).

39. Кои се ракетни мотори?

Ракетни мотори работат како воздушно протошните реактивни мотори, најчесто се вградуваат во ракети, кои се движат во безвоздушен простор. Кислородот (или друг оксидатор) потребен за согорување на горивото, го носта со себе во посебни резервоари.

40. Што е четиритактен мотор?

Четиритактен клипен мотор е мотор кај кој преобразувањето на енергијата на горивото во механичка работа се врши за четири такта. На секој такт му одговара по едно движење на клипт од една до друга крајна положба.

41. Што е двотактен мотор?

Двотактен клипен мотор е мотор кај кој преобразувањето на енергијата на горивото во механичка работа се врши за два такта. На секој такт му одговара по едно движење на клипт од една до друга крајна положба.

42. Што е дизел мотор?

Изел мотори се мотори кај коишто во цилиндарот се впрскува ситно распрскано гориво при што се создава смеса. Воздухот во цилиндарот се компримира до високи притисоци и температури, коишто се доволни создадената смеса сама од себе да се запали.

43. Што е Ото мотор?

Ото мотори се нарекуваат мотори кај кои смеса од воздух и гориво во цилиндарот се запалува со електрична искра и согорува. Електричната искра се создава со посебен систем за палење кој содржи свеќичка поставена во цилиндарот.

Основни делови на моторите

44. Наброј ги неподвижните делови на моторот?

Главни неподвижни делови на клипен мотор СВС се цилиндар, глава на моторот и долен дел на моторот.

45. Што е тоа блок од цилиндри?

Блок од цилиндри е изведба на тело на моторот во кое во еден блок се излеани сите цилиндри.

46. Кои се основни подвижни делови на моторот?

Основни подвижни делови кај клипните мотори СВС се клип, клипница и коленесто вратило.

47. Кои видови клипни прстени се применуваат кај клипот?

Кај клиповите може да се сретнат компресивни и маслени клипни прстени.

48. Која е задачата на замавникот?

Замавникот кој е поврзан со коленестото вратило треба да овозможи изедначување на вртењето на коленестото вратило, да акумулира дел од енергијата остварена во тактот на експанзија и да ја предаде на вратилото за одвивање на останатите тактови. Преку назабениот венец поставен на замавникот треба да се овозможи покренување (старување) на моторот.

Механизам за развод на работна материја

49. Која е улогата на разводниот механизам во моторот?

Разводниот механизам има задача во одреден момент да ги отвори и затвори отворите за понење на цилиндарот со свежо полнење, за да настане процесот на полнење, а исто така да ги отвори и затвори отворите за празнење на цилиндарот т.е. за исфрлање на продуктите на согорувањето.

50. Како се разведува работната материја кај четиритакните, а како кај двотактните мотори?

Разводот на работна материја кај четиритактните мотори се одвива со отворање и затворање на вентили за влез на свежо полнење и издув н продукти на согорување. Вентилите се погонуваат од бреговидно вратило. Кај двотактните мотори, вообичаено, разводот на работна материја се одвива преку канали (отвори) за влез на свежо полнење и издив на продукти на согорување. Отворањето и затворањето на каналите го диктира

движењето на клипот со своето тело. Кај некои двотактни мотори дел од процесот на развод на работна материја се врши со дополнителен вентилски систем.

51. Кои елементи го сочинуваат механизмот за развод кај четиритактните мотори?

Елементи на механизмот за развод на работна материја е сочинет од: вентили и брегасто вратило, подигнувачи на вентили, прачки на подигнувачи, клацкалки и верига или запчест ремен за пренесување на вртежен момент од коленастото вратило на брегастото вратило.

52. Што е тоа брегасто вратило и од каде добива погон брегастото вратило?

Брегасто вратило е вратилото на на кое се изработени брекчиња и со нивна помош, преку подигнувачите, прачките и клацкалките се врши отворање на вентилите. Брегастото вратило се врти истовремено со коленастото вратило, а добива погон преку запченици, верижници или назабен ремен.

Горива кај транспортните средства

53. Што е тоа бензин и кои му се карактеристиките?

Бензинот е течно гориво, смеса на јаглеводороди со пет до девет јаглеродни атоми. Има густина $\rho=0,73$ до $0,76 \text{ к}\$/\text{Чт}^3$. Почнува да испарува на 50°C , а завршува да испарува на 200°C . Долната топлинска моќ на бензинот е 44000 КЈ/кд . Се употребува во оти моторите поради добрата испарливост и доброто формирање смеса.

54. Што е керозин и кои му се карактеристиките?

Керозин претставува нафтен дериват кој содржи јаглеводороди со 8 до 12 јаглеродни атоми во хемиската формула. Има густина $\rho=0,78$ до $0,82 \text{ к}\$/\text{Чт}^3$. Почнува да испарува на 150°C , а завршува да испарува на 300°C . Долната топлинска моќ на бензинот е 43000 КЈ/кд . Се употребува во гасните турбини кои се вградуваат во авионите.

55. Што е дизел гориво и кои му се карактеристиките?

Дизел гориво за возилата или лесно дизел гориво е смеса на јаглеводороди со 13 до 16 јаглеродни атоми во хемиската формула. Има густина $\rho=0,82$ до $0,85 \text{ кд}/\text{Чт}^3$. Почнува да испарува на 220°C , а завршува да испарува на 350°C . Долната топлинска моќ на бензинот е 42000 КЈ/кд . Се употребува кај транспортните возила.

Системи за довод на гориво

56. Кои се основни елементи на уредот за довод и впрскување гориво кај дизел моторите?

Системот за довод на гориво и негово впрскување кај дизел моторите е составен од: резервоар за гориво, претпрелистувач, нископритисна пумпа, прелистувач, високопритисна пумпа, цевководи за гориво и прскалки.

57. Која е улогата на прскалката кај дизел моторот?

Прскалката има задача да го внесе горивото во цилиндарот на моторот и да го распрсне во ситни капки. Распрснувањето се врши со впрскување на горивото со висок притисок и голема брзина (150 до 400 т/s) низ мали отвори (0,3 до 0,4 тт) што придонесува за распрскување на горивото на ситни капки со димензии од 2 до 3 цт.

Систем за палење на смесата

58. Кои се состави делови на батерискиот систем за палење кај бензинските мотори?

Батерискиот систем за палење се состои од: акумилатор, индукционен калем, прекинувач, кондензатор, разводник за палење, проводници и свеќички.

59. Опиши ја конструкцијата и функцијата на оловниот акумулатор?

Оловниот акумулатор се состои од позитивни и негативни плочи, меѓусебно одвоени со сепаратор и сместени во бакелитна или пластична кутија и е наполнет со електролит (разредена сулфурна киселина).

Кога на акумулаторот ќе се приклучи потрошувач, активната маса од позитивните плочи (оловен оксид) и активната маса од негативните плочи (сунѓересто олово) стапуваат во дејство со сулфурната киселина, при што на плочите се нафаќа оловен сулфат, а во сулфурната киселина се зголемува содржината на вода. При полнење на акумулаторот, на крајните електроди се доведува напон, малку поголем од напонот на акумулаторот и тогаш започнува обратен процес.

60. Опиши ја конструкцијата и функцијата на свеќичката во моторот?

Свеќичката е елемент кој создава електрична искра постепена за запалување на компримираната смеса. Свеќичките се составени од: тело, централна електрода, изолатор, странична електрода и затинка.

61. Наброј ги видовите масла за подмачкување во моторот!

Моторните масла се делат на масла кај кои вискозитетот многу се менува со промена на температурата - моноградни масла и маслакај кои вискозитетот помалку се менува со промена на температурата - мултиградни масла.

62. Кои течности се користат како средства за ладење во моторите?

За ладење кај моторите се користи дестилирана вода, деминерализирана или омекната вода или раствори кои имаат ниска точка на замрзнување и се погодни за употреба во зимскиот период (антифризи).

Трансмисија

63. Наброј ги видовите трансмисија?

Видот на трансмисија може да биде: механички (степенаст или континуиран), хидраулички, електриен или комбиниран (хидромеханички и електромеханички).

64. За која намена служи спојката?

Спојката служи за краткотрајно раздвојување на моторот од трансмисијата на возилото и нивно постепено спојување, потребно при поаѓање на возилото од место или промена на степенот на пренос во менувачот на брзините при движење на возилото.

65. Која е намената на менувачот?

Менувачот на брзините, со промените на преносните односи во него, врши трансформација на вртежниот момент од моторот кон погонските тркала т.е. ги менува влечните сили на погонските тркала и нивниот број на вртежи.

66. Кои видови менувачи се употребуваат кај транспортните средства?

Менувачите кај транспортните средства може да бидат: механички, хидраулични, електрични и комбинирани.

Диференцијал, тркала, амортизери, кочници

67. Што е диференцијал кај возилата и која е функцијата на диференцијалот?

Диференцијал е механизам во трансмисијата на возилото кој вртежниот момент што го добива, го распределува меѓу погонските тркала или погонските мостови на возилото и овозможува на погонските полувратила да се вртат на различни аголни брзини.

68. Која е функцијата на тркалата?

Тркалата ја остваруваат врска меѓу возилото и патот при што ги пренесуваат силите кои што делуваат меѓу возилото и патот. Според функцијата што ја вршат на возилото, може да бидат погонски или гонети. И едните и другите може да бидат управувачки или водени.

69. Кои се ознаките на пневматиците?

Ознаките на пневматикот се излеани на неговите бочни страни. Некои ознаки се стандардизирани, а некои се интерни ознаки на производителот. На пример: 185/60 K 14 82T значи:

185 - номинална ширина на пневматикот во тт ,

60 - односот на висината према ширината на пневматикот во % ,

P - ознака за радијален пневматик ,

14 - номинален пречник на наплатката во цоли ,

82 - индекс на носивост (одговара на 450кд максимално оптоварување) T - ознака за брзина (над 190 кт/И).

70. Која е функцијата на системот за еластично потпирање и од кои елементи се состои системот за еластично потпирање?

Системот за еластично потпирање остварува еластична врска меѓу каросеријата и оските или непосредно со тркалата на возилата, со што се намалуваат динамичките оптоварувања на возилото од нерамниот пат.

71. Опиши ја функцијата на листестата пружина?

Листестата пружина во средниот дел е прицврстена на оската на возилото, а со краевите е поврзана со каросеријата. Таа освен вертикални може да прими и странични и надолжни оптоварувања.

72. Опиши ја функцијата на спиралната пружина?

Спиралните пружини можат еластично да ги примат оптоварувањата во правецот на нивната надолжна оска, но не и страничните оптоварувања. Затоа во системот, во кој што еластичен елемент е спиралната пружина, мора да постојат и полуги - водилки, кои што ги примаат страничните оптоварувања на кои системот е изложен при движењето на возилото.

73. Опиши ја улогата на стабилизаторот?

Во системот за еластично потпирање на патничките автомобили и автобуси често се сретнува попречно поставена округла челична шипка т.н. стабилизатор. Улогата на стабилизаторот е да ги намали попречните осцилации на каросеријата на возилото.

74. Како функционираат амортизерите?

Еластичните елементи во системот за потпирање го намалуваат динамичкото оптоварување на возилото од дејствата на нерамнините на патот, но нивното присуство во системот за потпирање предизвикува осцилирање на каросеријата и на тркалата. Задачата на амортизерот е да ги придуши осцилациите на овие две маси, каросеријата и тркалата, со што се подобрува комфорот на возењето и контактот на тркалото со патот.

75. Од кои елементи е составен системот за управување?

Елементи на системот за управување се: волан, механизам за управување, полуѓи и полуѓи за водење на тркалото.

76. Која е функцијата на системот за кочење?

Системот за кочење служи за намалување на брзината на движењето на возилото до запирање или до некоја помала брзина.

77. Кои услови треба да ги исполни системот за кочење?

Системот за кочење треба да ги исполни следните својства:

- Стабилност на возилото т.е. кочење без губење на стабилноста на возилото - занесување,
- Мирно и рамномерно кочење, при што возачот треба да го чувствува интензитетот на кочењето вршејќи негово дозирање со промена на притисокот врз педалот за кочење,
- Активирање на системот за кочење се што е можно помал напор на возачот,
- Висока надежност во сите услови на работење т.е. функционирање на системот со мала веројатност за појава на неисправност или отказ.

78. Опиши ја работата на барабан кочниците!

Барабан кочниците се радијални кочници, бидејќи силите од фрикционите материјали, поставени на стапалата, при кочење, радијално делуваат на елементот што се врти - барабанот.

79. Опиши ја работата на диск кочниците!

Кај диск кочницата, дискот е во непосредна врска со тркалото, а стегата е во врска со носечката конструкција на возилото. Во стегата се сместени клиповите кои преку фрикционите плочки, го притискаат дискот од двете спротивни страни и на тој начин го кочат тркалото.

80. Кои се основните конструктивни целини кои го сочинуваат носечкиот систем?

Основни конструктивни целини на носечкиот систем се каросерија и рамка.

4. ВРЕДНОСТ НА ТРАНСПОРТНИ СРЕДСТВА: ПРЕСМЕТКА НА НОВА ВРЕДНОСТ НА ТРАНСПОРТНО СРЕДСТВО И ПРЕСМЕТКА НА АМОРТИЗАЦИЈА НА ТРАНСПОРТНО СРЕДСТВО И МЕТОДИ НА ПРОЦЕНА

1. Како се пресметува нова вредност на транспортните средства?

Цената на ново возило од домашно производство или возила од програмата на домашни производители (склопувачи на возила) е продажната цена на тоа возило кај производителот или фабриката која се бави со продажба на возила, зголемена за трошоците за транспорт и сите даноци, така што:

$$NC_v = F_c + D_v + DDV$$

каде:

F_c – фабричка цена (производна вредност) на возилото плус дополнителна опрема и транспорт,

D_v – царина и акциза,

ДДВ – данок на додадена вредност

2. Кои елементи ги содржи формулата за пресметување на нова вредност на транспортните средства?

F_c – фабричка цена (производна вредност) на возилото плус дополнителна опрема и транспорт,

D_v – царина и акциза,

ДДВ – данок на додадена вредност

3. Која е разликата и сличноста помеѓу цената на ново возило од странско производство цената на ново возило со регистерски ознаки ПР, ..9, ЦД и ЗОЛЛ како и цената на ново возило од домашно производство?

Цената на ново возило од странско производство е извозната цена на производителот или продажната цена зголемена за износот на царината, акциза, данокот на додадена вредност и останатите вообичаени трошоци.

Цената на ново возило со регистерски ознаки ПР, ..9, ЦД и ЗОЛЛ како и возилата земени во лизинг за кои не е платена царина, како ни останатите трошоци (даноци, транспорт итн.) е цената на ново возило во земјата каде што возилото е набавено.

4. Што претставува ДДВ и на што се пресметува?

Данокот на додадена вредност, како општ потрошувачки данок, се пресметува и плаќа во сите фази на производството и трговијата, како и во целокупниот услужен сектор. Предмет на оданочување со данокот на додадена вредност е:

1. Прометот на добра и услуги (во натамошниот текст: промет) кој се врши со надоместок во земјата од страна на даночниот обврзник во рамките на неговата стопанска дејност и
2. Увозот на добра.

5. Што е акциза ?

Акцизите претставуваат високи даночни зафаќања, односно еден вид данок на промет, на специфични производи: алкохолни пијалоци, нафта и нафтени деривати, тутунски производи, кафе и производи од злато. Бидејќи на поголемиот дел од акцизните стоки често им се придава карактер на луксузни производи (што, се разбира, не е секогаш точно - на пример во голем град автомобилот е потреба, а не луксуз), акцизите се вонредно издашни фискални приходи со кои се полнат буџетите на земјите.

6. Што е царина?

Царините претставуваат даноци на увоз и тие, покрај фискалната функција (да се обезбедат доволно буџетски средства за јавна почрошувапка), имаат и заштитна функција (го штитат домашното производство од странската конкуренција) и развојна функција (ако се добро одмерени го штитат домашното производство само определен период додека тоа не зајакне и не обезбеди подинамичен сопствен развој).

7. Што претставува амортизацијата?

отписот на вредноста на нематеријалните и материјалните средства (долгорочните средства)

8. Кога се врши процена на транспортните средства?

Процената на вредноста на транспортни средстав се врши во случај на:

- пренос на правото на сопственост,
- стечајна постапка и ликвидација,
- при финансирање и подигање на хипотекарен и заложен кредит,
- пребивање на побарување,
- постапка за експропријација,
- осигурување и штети и
- во други случаи предвидени со закон.

9. Кои се фактори кои влијаат на процената на вредноста на транспортните средства?

На процената на вредноста на транспортните средства соодветно влијание имаат и нематеријалните средства поврзани со нив како што се: модел или прототип, оперативен софтвер, технички податоци и производствените документации, зависно од тоа дали тие ќе бидат вклучени или не во проценетата вредност.

Транспортните средства кои се предмет на оперативен лизинг се сопственост на трета страна и истите не се предмет на проценка.

10. Која е амортизационата стапка според Уредбата за транспортните средства?

Одговор:10%

11. Кои методи се употребуваат за проценка на транспортните средства?

Метод на директна пазарна споредба, преку споредба на извршени продажби,

Трошковен метод (намалување за трошок за амортизација) и

Приходен метод.

12. Објасни го пазарниот метод?

Метод на директна пазарна споредба, е метод според кој вредноста на транспортните средства се проценува на начин што средството што се проценува, се споредува со постигната цена во некоја пазарна активност, односно трансакција која се случила неодамна, за исто или слично средство.

Согласно методот на директна пазарна споредба, средството што се проценува, непосредно се споредува со слични средства што се продале или што се нудат на пазарот или се применува коефициент на проценка.

13. Објасни го методот со примена на принцип на споредба?

Согласно методот на директна пазарна споредба, средството што се проценува, непосредно се споредува со слични средства што се продале или што се нудат на пазарот или се применува коефициент на проценка.

Коефициентот на проценка, се применува кога се вршат определени прилагодувања кои ги рефлектираат различните карактеристики на средството што се продало или што е понудено за продажба од она што се проценува.

Методот на директна пазарна споредба се применува со користење на следните информации:

Цените или ценовните коефициенти кои се однесуваат на неодамнешна продажба на исти или слични машини, постројки и опрема и

Потребните прилагодувања коишто треба да се направат за да се увидат различните карактеристики на средството што се продало или што е понудено за продажба од она што се проценува, ако има потреба за тоа.

14. Кој е трошковниот метод?

Трошковен метод уште познат како метод на трошоци на замена се состои во определување на вредноста на машините, постројките и опремата, преку пресметка на трошоците за замена на средството со друго средство со слични или идентични капацитети.

Процена на средството од став 1 на овој член, според трошковен метод, се врши преку определување на пазарната вредност на произведен еквивалент и корекција на таа вредност за стапката на амортизираност на средството што се проценува.

Примената на трошковен метод се состои од идентификација на пазарната цена на средството што се заменува или се определуваат трошоците за развој и креирање на слично средство, доколку не постои пазарен еквивалент и утврдување на фактичкото ниво на амортизираност на средството. За примена на трошковен метод се користат некои од следниве фактори:

трошокот за развој или купување на идентично средство со еднакви капацитети и перформанси;

трошокот за развој или купување на средство со слични капацитети и перформанси;

во случај на развој или купување на средство со слични капацитети и перформанси, потребно е да се направат корекции, односно прилагодување во вредноста за износот на соодветната амортизација и

разликата во цените меѓу новото, исто или слично средство (еквивалент) и вредноста на средството што треба да се замени, а проценета вредност е онаа што се постигнува во актот на трансакцијата.

15. Што е методот на приход и кога се употребува?

Приходен метод за проценка на транспортните средства е метод кој се заснова на капитализација на готовинскиот тек или заштедите, кои се фактички постигнати или хипотетички остварливи од страна на оној пазарен учесник кој го поседува средството, за време на неговиот преостанат животен век.

Капитализацијата се врши со примена на две техники и тоа:

Техника на дисконтирање на готовинските текови со користење на дисконтен фактор доколку се работи за променливи готовински текови или

Техника на капитализација на приходите со помош на коефициент на капитализација во случај на константни готовински текови.

За примена на приходниот метод, треба да се знаат: приходите, дисконтната стапка и проектираниот готовински тек.

16. Задача за пресметување на проценета вредност со примена на методот на приход?

17. Задача за пресметување на проценета вредност со примена на пазарниот метод?

18. Задача за пресметување на проценета вредност со примена на трошковниот метод?

19. Што се подразбира под поимот Амортизација?

Систематско отпишување на основицата на амортизационото средство за време на неговото користење во текот на неговиот век на траење.

20. Кога се врши пресметката на амортизацијата?

Задолжително на крајот на календарската година за која се изготвуваат финансиските извештаи.

21. Останатата вредност на основното средство се внесува во финансискиот извештај:

а) Биланс на успех

б) Даночен биланс

в) Биланс на состојба (одговорот е „в,,)

22. За средствата кои се отуѓени , амортизација треба да пресметува:

а) Тој што го отуѓува средството

б) Тој што го прима средството

в) Не треба никој да пресметува.(одговорот:„б,,)

23. Кои правни субјекти се должни да вршат пресметка на амортизација?

(одговор: сите правни субјекти кои водат деловни книги према Законот за сметководство, задругите, банките, и други како и ание лица кои водаат просто книговодство).

24. Кои прашања треба да се уредуваат со сметководствената политика за да се изврши правилно амортизацијата?

(: а) Да се утврдуваат точно постојаните средства, б) Да се утврди основицата за амортизација, в) Да се утврди векот на траење на средството и г) Да се утврдуваат методите за пресметка на амортизација, д) Да се утврди начинот на пресметување на векот на траењето на средството).

25. Кои предмети се сметаат како нематеријални и материјални долгорочни средства согласно Уредбата?

сите тие средства чиј поединечен трошок на набавка е поголем од 300 евра (на 1.01.2007 год.) и корисниот век на употреба е подолг од една година

26. Наброј ги средствата што не подлежат на обврска за амортизација.

(. Земјиштата и шумите, 2. Уметничките дела, 3. Книгите во библиотеките, 4. Патишта од локално значење со земјена или макадамска подлога, 5. Долниот строј кај железничките

пруги, кај патиштата, аеродромите, улиците, плоштадите, парковите, б. Градешни објекти и предмети кои во согласност со Законот се прогласени за споменици на културата и за историски споменици. 7. Средствата до нивно ставање во употреба, 8. Средствата кои се трајно надвор од употреба, и 9. Средствата на даночниот обврзник над кој е отворена постапка за стечај или ликвидација.

27. Кои средства се сметаат како трајно надвор од употреба?

(1. Средствата што со одлука на Управен Одбор се ставени надвор од употреба поради физичка дотраеност или техничка застареност, 2. Средствата што претпријатието повеќе од една година непрекинато не ги користи 3. Средства што се во фаза на набавка, 3. Средствата што во последните пет години даночниот обврзник непрекинато ги користи помалку од 30% од нивниот програмиран капацитет.

28. Како се одредува корисниот век на употреба на средството?

(со пропишаните стапки).

29. Кој износ се зема како основица за пресметување на амортизација?

(Набавната вредност).

30. Како се формира Набавната вредност на основното средство?

(Куповната цена зголемена со увозните давачки, даноците кои се рефундираат (надоместуваат и враќаат) при купувањето и сите други издатоци околу подготвувањето на средството.).

31. Дали одобрените трговски попусти и работи при набавката се одбиваат при утврдувањето на набавната вредност:

- а) Не
- б) Да
- в) По желба на даночниот обврзник. (одговор: „б,“)

32. Амортизација ќе се пресмета:

- а) Од првиот ден кога ќе се набави средството
- б) Од првиот ден на наредниот месец
- в) Од наредната година. (Одговор: „б,“)

33. Врз кои елементи е поврзана пресметката на амортизација ?

(Набавната вредност, 2. Останатата предвина вредност на крајот на животниот циклус, 3. Трошокот пресметан за амортизација, и 4. Векот на траење на средството)

34. Во современата теорија и пракса амортизацијата на постојаните средства зависно од финансиската политика и методите за пресметки се дели на три групи.

Прашње: Кои се тие?

(1. Временски систем на амортизација, 2. Функционален систем на амортизација и 3. Рационален систем на амортизација)

35. Која му е како главна основа за пресметка на амортизација на Временскиот систем на амортизација и образложи го со конкретен хипотетичен пример ако средството вреди 20.000 евра, рок на користење 5 год. Амортизациона стапка ?

(Временскиот период за користење на средството., Амортизационата стапка: $100: 5 = 20\%$).

36. Кој фактор го користи Функционалниот систем за пресметка на амортизацијата?, образложи го со конкретен пример ако транспортното возило ќе помине 30000 км, или 60000 секоја година, колкава ќе биде амортизационата стапка?.

(: Интензитетот на користење на средството ., Амортизационата стапка=20%).

37. Што претставува Рационалниот систем на амортизација?

(Комбинација на време и интензитет)

4. УТВРДУВАЊЕ НА ВРЕДНОСТ НА ТРАНСПОРТНИ СРЕДСТВА, ШТЕТИ И ОСИГУРУВАЊЕ

1. Утврдување на вистинската вредност на возилото?

Премијата на осигурување се одредува според набавната цена на ново возило во моментот на осигурувањето, а за наредниот период на осигурување (наредната година) според набавната цена на денот на започнување на идниот период на осигурување.

За утврдување на штетата меродавна е цената на ново возило на денот на пресметката на штетата. Вредноста на возилата се намалува за техничката истрошеност (амортизација) и на тој начин се доаѓа до вистинската вредност на возилото непосредно пред сообраќајната незгода.

2. За утврдување на вистинската вредност на возилото меродавно е:

а). Цената на возилото во моментот на пресметката.

б). Цената на возилото приложена од неговиот сопственик.

в). Цената на возилото заведена на нотар, со нотарски акт.

3. Утврдување на набавната цена на возилата?

Цената на ново возило од домашно производство или возила од програмата на домашни производители (склопувачи на возила) е продажната цена на тоа возило кај производителот или фабриката која се бави со продажба на возила, зголемена за трошоците за транспорт и сите даноци, така што:

$$NC_v = F_c + D_v + DDV$$

каде:

F_c – фабричка цена (вредност) на возилото плус дополнителна опрема и транспорт,

D_v – данок за возилото,

DDV – данок на додадена вредност

4. За утврдување на набавна цена на возилото од домашно производство основно е:

а). Цената на возилото коригирана согласно трошоците на пораст во тековниот период.

б). Фабричката цена на возилото зголемена за данокот за возилото и данокот на додадена вредност.

в). Цената на возилото зголемена за давачките за царина и транспорт..

5. Утврдување на набавна вредност на странско возило?

Цената на ново возило од странско производство е извозната цена на производителот или продажната цена зголемена за износот на царината, данокот за возилото, данокот на додадена вредност и останатите вообичаени трошоци.

Цената на ново возило со регистерски ознаки ПР, ..9, ЦД и ЗОЛЛ како и возилата земени во лизинг за кои не е платена царина, како ни останатите трошоци (даноци, транспорт итн.) е цената на ново возило во земјата каде што возилото е набавено.

Цената на возилата коишто повеќе не се произведуваат се утврдува преку споредба на цените од ист тип од производителот со исти или слични карактеристики.

Ако возила од иста марка и тип повеќе не се произведуваат, набавната цена на ново возило се утврдува преку споредба на возила кои имале приближно иста цена и слични карактеристики во времето кога престанало нивното производство, со услов, возилата со коишто се врши споредба сеуште да се произведуваат.

При утврдувањето на цените на возилата кои повеќе не се произведуваат преку споредба со цените на слични возила, се применува корекција заради застареност на типот.

Набавната цена на ново возило од странско производство се одредува според изразот:

$$NC_v = F_c + CAR + D_v + DDV$$

каде:

Φ_v – фабричка цена на возилото плус дополнителна опрема и транспорт,

CAR – царина

D_v – данок за возилото,

DDV – данок на додадена вредност.

6. За утврдување на набавна вредност на странско возило основно е:

а). Фабричката цена на возилото зголемена за царината на возилото, потоа зголемена за данокот на возилото и за данокот на додадена вредност, како и за останатите трошоци поврзани околу испораката.

б). Фабричката цена на возилото зголемена за данокот за возилото и данокот на додадена вредност.

в). Цената на возилото зголемена за давачките за царина и транспорт, согласно купопродажниот договор.

7. Утврдување на царината за ново и употребувано возило

Царината се одредува така што износот на фабричката цена се множи со царинската стапка C_{CAR} , односно соодветниот коефициент k_{CAR} , така што:

$$CAR = F_c \cdot k_{CAR}$$

Доколку се работи за употребувано возило, царината се определува според изразот:

$$CAR = F_c \cdot (1 - k_U) \cdot k_{CAR} = CO \cdot k_{CAR}$$

каде:

CAR – царина,

Φ_v – фабричка цена на возилото плус дополнителна опрема и транспорт,

C_{CAR} – царинска стапка ($C_{CAR}/100$),

k_{CAR} – царински коефициент (види царински тарифи),

CO – царинска основица,

k_U – коефициент на употребуваност.

Царинската основица на употребувано возило се утврдува врз основа на вистински платените цени. Ако не е можно да се утврди царинската основица врз основа на вистински платената цена, таа ќе се утврди со примена на други методи и постапки:

$$CO = S_v \quad \text{или} \quad CO = F_c - U = F_c \cdot (1 - k_U)$$

каде:

CO – царинска основица,

C_v – сметковен (фактурен) износ на употребуваното возило,

U – употребуваност на возилото (вредност на амортизацијата),

Φ_u – фабричка цена на возилото плус дополнителна опрема и транспорт,

k_U – коефициент на употребуваност.

8. Утврдување на употребуваноста на возилото

Износот на употребуваноста на возилото (U) се добива така што набавната вредност на возилото се множи со коефициентот на употребуваност, така што:

$$U = NC_v \cdot k_U$$

Утврдувањето на употребуваноста на возилото значи:

а). Набавната вредност на возилото се корегира со коефициентот на употребливост.

б). Возилото се споредува со употребливоста на ново возило.

в). ЦУпотребливоста на возилото се решава спогодбено согласно техничката состојба на возилото..

9. Утврдување на коефициентот на употребуваност

Коефициентот на употребуваност се одредува според изразот:

$$k_U = \frac{VPPV_v}{100}$$

каде:

$VPPB_e$ – вкупен процент на пад на вредноста на возилото,

U – употребуваност на возилото (вредност на амортизацијата),

HC_e – набавна цена на ново возило,

Φ_u – фабричка цена на возилото плус дополнителна опрема и транспорт,

k_u – коефициент на употребуваност.

Со оглед на тоа дека царинската стапка е променлива категорија не е наведена вредноста на истата.

Исто така, за пресметка на данокот за возила и данокот на додадена вредност треба да се следат прописите заради евентуалните измени на вредностите.

10. Утврдување на вистинска вредност на употребуваните возила

Вистинската вредност на употребуваните возила може да се пресмета според изразот:

$$VV_v = NC_v - U$$

каде:

VB_e – вистинска вредност на возилото,

HC_e – фабричка цена на возилото плус дополнителна опрема и транспорт,

U – употребуваност на возилото (вредност на амортизацијата).

11. За утврдување на вистинската вредност на употребуваните возила меродавно е:

а). Цената на возилото во моментот на користење.

б). Фабричката цена на возилото корегирана за амортизацијата на возилото.

в). Цената на возилото корегирана согласно трошковникот..

12. Пазарна вредност на возилата

Пазарна вредност на возилата е онаа вредност по која возилото може да се купи, односно продаде во моментот на утврдување на висината на штетата на пазарот на употребувани возила во местото на живеење на сопственикот на возилото, односно најблискиот пазар на употребувани возила доколку во местото на живеење на сопственикот на возилото таков пазар не постои.

Пазарната вредност на употребуваното моторно возило коешто е потполно амортизирано не зависи само од неговата техничка состојба и конструктивните елементи, туку во голема мера и од субјективните влијанија, како што се: начинот и условите за купопродажба на возила во времето на одредување на неговата пазарна вредност, местото во кое се

извршува купопродажбата, моменталната состојба на пазарот на нови возила во поглед на можностите и условите за набавка на нови возила на одредена фабричка марка и тип, нивните цени и др.

Со оглед на фактот дека влијателните фактори, по правило, не се одредуваат при поставувањето барање за вештачење, практично тешко може да се утврди постапката за одредување на пазарната вредност на возилото коешто е амортизирано.

Заради тоа, доволно е доверлив начинот пазарната вредност на амортизираното регистрирано возило во возна состојба да се утврди така што да биде во рамка од 10 до 20% од цената на возило од иста фабричка марка и тип во времето кога се утврдува пазарната вредност на конкретното возило. Наведениот критериум се темели на следењето на цените по кои се продавани потполно амортизирани возила во фабриките што се бават со купопродажба на употребувани моторни возила и споредба на тие вредности со цените на новите возила.

За утврдување на пазарната вредност на возилото меродавно е:

а). Цената на возилото на аутопазар во моментот на купување.

б). Пазарна вредност на возилото претставува вредност по која возилото може да се купи, односно продаде во моментот на пресметка..

в). Цената на возилото заведена на нотар, со нотарски акт.

13. Утврдување на вредноста на остатоци од возилата при тотални штети и склопови при поголеми оштетувања

Во постапката за процена на штети најмалку е одреден начинот на утврдување на остатоците на возилата при тотални штети и вредноста на поголемите склопови при делумни штети, како што е школката, моторот и сл. Причината за тоа се наоѓа во дејствувањето на повеќе фактори при утврдувањето на вредноста на спасените делови односно остатоци од возилото.

На вредноста на остатоците од возилото влијае и степенот на оштетувања на возилото пред настанувањето на штетата, можноста за искористување на деловите со оштетени остатоци во зависност од снабденоста на пазарот со марката, типот и видот на оштетеното возило, можноста за негово повторно вклучување во експлоатација независно од степенот на оштетувањата и др. (види поглавје 4.3.).

Најважно мерило за одредување вредноста на остатоците на оштетените возила е понудата и побарувачката на пазарот бидејќи со едноставно собирање на неамортизираните вредности на поедините неоштетени делови и склопови би се добила вредност на остатоците повеќекратно поголема од цената што може да се постигне на пазарот.

Истите проблеми постојат и при утврдувањето на вредноста на поголемите склопови при делумни штети каде што тие склопови се заменети, а постојат можности за нивно делумно искористување.

На вредноста на возилото влијае и сопственоста на оштетеното возило заради разликата во придонесите и даноците меѓу општествено-правните субјекти и граѓаните.

14. При утврдување на вредноста на остатоците од возилото при тотална штета битно е:

а). Вредноста и можноста за искористување на спасените деловите во согласност со застапеноста на возилото на пазарот.

б). Вредноста на возилото корегирана согласно процентот на користените делови.

в). Вредноста на возилото пресметана и усогласена согласно меѓусебната спогодба за остатоците од возилото.

15. Утврдување на оријентациона цена на возилата според каталог

16. Записник за оштетување на возилото

Составувањето на записникот за оштетувањето на возилото треба да се одвива по следниот редослед:

- Идентификација на податоците за возилото од пријавата за штета и сообраќајната книшка. Особено треба да се обрне внимание на видот, марката и типот на возилото, карактеристиките на моторот (снага-*КН/КС*, работна зафатнина-*цм³*), бројот на рамката (шасијата), бројот на вратите, бројот на седиштата, носивоста, видот на боја, годината на производство, датумот на првата регистрација, изминатиот пат во километри (или мото-часови) и тоа прочитана и проценета состојба, односно доверливост на прочитаните показатели, дополнителна опрема (клима уред, подвижен кров, автоматски менувач, бандажи од лесен материјал, радио апарат, аеродинамички спојлери, итн.);
- Со визуелен преглед проценителот треба да ја оцени општата состојба и запазеноста на возилото, состојбата на каросеријата, механиката, бојата, тапацирот, гумите и др., што го внесува во записник за оштетување на возилото;
- Утврдување на причината на штетата од пријавата со констатација дали оштетувањата на возилото од наведената незгода се можни. Доколку се заклучи дека оштетувањата од наведената незгода се можни, тогаш пристапува кон составување на записник за оштетувањето на возилото. Во спротивно, се врши реконструкција на штетниот настан, односно се предлага вештачење,
- Записникот мора да ги опфати сите видливи оштетувања на деловите и склоповите со опис на оштетувањата, како и тоа дали возилот е во возна состојба или не;
- Оштетените делови кои поради одреден степен на оштетување се предвидени за замена или поправка се запишуваат во одвоени колони;
- Во записникот се внесува и времето потребно за поправка на оштетеното возило, нормирано според нормативот за поправка на оштетени возила, а исто така се внесува и договорената цена на норма-час во сервис и за спогодба;
- Доколку за соодветното возило не постои норматив за поправка, тогаш нормирањето се врши според слично возило и искуството, а во договор со овластен сервис (изведувач на поправки);
- Во записникот треба да се наведе кои склопови и делови на возилото треба детално да се прегледаат во текот на поправката, бидејќи не било можно да се видат оштетувањата на нив и поради тоа не биле утврдени;
- Во случаите кога се врши дополнителна исправка или дополнување на основниот записник истото треба да се завери со потпис, печат и датум;
- Во случаите кога се работи за оштетување на акумулаторска батерија, пневматик (гума), уредите за течен гас (УТГ), покриви (церади), радио апарати, во записникот покрај точниот назив на производителот се внесува карактеристика и процентот за одбивање ново за старо (амортизација);

- Ако се работи за оштетување на возило од поголем обем каде постои прашање за економска оправданост на поправката, во записникот задолжително се внесува клаузула „да се испита оправданоста за поправка“. Одлуката дали возилото ќе се поправа или не, ќе ја донесе осигурителната компанија која е во обврска да ја надомести настанатата штета, односно обработувачот на штетата;
- Записникот за оштетување на возилото се составува во најмалку три примероци (за предметот, за работилницата и за сопственикот) на предвиден образец и во соработка (присуство) со оштетениот или со претставник на оштетениот. Од составените три примероци од записникот еден се прикачува со пријавата и се одложува во предметот за штетата, а другите два примероци му се даваат на оштетениот (за работилницата и за сопственикот). Кај услужната процена сите три примероци од записникот му се предаваат на оштетениот,
- Со еден записник може да бидат опфатени само оштетувања кои настанале во еден штетен настан. Ако на возилото постојат оштетувања кои настанале во друг штетен настан, тогаш треба одвоено да се наведат и да се стави забелешка „поранешни оштетувања“,
- Записникот за оштетување на возилото мора да биде заверен со печат на осигурителната компанија и потпис или печат на овластеното лице што го составило, како и потпис на оштетениот или неговиот помошник.

Составување на записник за оштетување на возилото – објасни го редоследот на составување на записникот?

17.Опис на оштетувањата

Кај описот на оштетувањето, при набројувањето на деловите, се внесува име на деловите со местоположба во возилото и начинот на поправката во зависност од степенот на оштетувањето и тоа:

- Делови за замена,
- Делови за поправка (М, С, Г), и
- Делови за контрола и подесување.

Описот на оштетувањето на возилото содржи:

- а). Спогодба склучена на нотар согласно нотарскиот ценовник.
- б). Опис во се согласно изјавата на сопственикот на возилото.
- в). Делови за замена , делови за поправка и делови за контрола и подесување.

18.Замена на оштетени делови

Кај тешките оштетувања, каде што не постојат технички можности за квалитетна и економична поправка, замена на деловите или склоповите на возилото се врши и во случаите кога не се работи за тешки оштетувања и тоа:

- Оштетените делови или системи од битно значење за безбедноста во сообраќајот (на пример: системот за управување, системот за сопирање, системот за потпирање, уредите за

напојување на моторот со гориво, уредите коишто овозможуваат нормална видливост итн.);

- Оштетените делови кои при поправката не можат да се доведат во првобитната состојба, во естетска смисла (на пример: браници, украсни делови, тапацир и сл.).

Замената на деловите или склоповите може да биде и делумна (на пример: кај страниците на патничките возила, дел од браникот и сл., но ваквите постапки мораат да бидат во согласност со упатствата на производителот.

Кај оштетувањето на стаклата на возилата треба точно да се дефинира следното:

- Вид на стаклото: еднослојно-калено, повеќеслојно-лепено, со залепена или влеана антена или греач, обоено тонирано, како и други својства кои се важни за утврдување на висината на вистинската штета;
- Секое оштетено стакло кое не е распаднато треба да се означи во десниот долен агол со „ОС“.

Во случаите кога за отстранување на последиците од тешките оштетувања е потребно да се изврши замена на делови, а истите ги нема на пазарот или за тоа постои техничка и економска оправданост, може на барање на сопственикот да се дозволи поправка или изработка на оштетениот дел со признавање на дополнително време, водејќи сметка за безбедноста на возилото.

19. Поправка на оштетени делови

Оштетените делови се поправаат ако за тоа постојат технички можности, но со тоа да не се поремети безбедноста на возилото, и ако поправката е поекономична од замената на деловите.

Оштетените делови се класифицираат на следниот начин:

- Под мали оштетувања (М) на деловите на возилото се сметаат оштетувањата на надворешната површина без поголеми деформации, со лесно навлегување кон внатрешниот дел на возилото без оштетување на виталните делови на каросеријата, погонските делови и сл., и оштетувањата на деловите кои се наоѓаат на пристапни места и лесно можат да се поправат, со мало ангажирање на работа и материјал;
- Под средни оштетувања (С) на деловите на возилото се подразбираат оштетувањата кои се произразени (деформациите се повеќе нагласени). Средните оштетувања бараат повеќе работа и материјал за поправка или се наоѓаат на изразито тешко достапни места; и
- Под големи оштетувања (Г) на деловите на возилото се подразбираат такви оштетувања кај кои надворешната површина е набрана или деформациите се силно изразени или се наоѓаат на изразито тешко достапни места.

Што подразбирате под поимот мали оштетувања?

Што подразбирате под поимот средни оштетувања?

Што подразбирате под поимот големи оштетувања?

20. Боене – лакирање на оштетени делови

Обновување на бојата на оштетените возила се врши на оштетените делови во случаите кога бојата е барем делумно оштетена или при поправката морало да дојде до оштетување. Големината на површината која мора да се бои е границата на тој дел или површина до острите рабови на оштетениот дел.

Комплетно боење на возилото се врши во оние случаи кога површината на оштетените делови кои треба да се бојат е поголема од 70% од вкупната површина на возилото. На дополнително опфатените површини се признаваат само фарбарските работи и фарбарскиот материјал.

Кај оштетените површини каде што е извршена фабричка или дополнителна антикорозивна заштита, се заштитуваат само оштетените места до острите рабови на површината како и на празнините со соодветни средства за заштита.

21. Кога се врши комплетно боење и на возилата?

а). Кога површината на оштетени делови кои треба да се бојат е поголема од 70%

б). Кога површината на оштетени делови кои треба да се бојат е поголема од 50%

в). Кога површината на оштетени делови кои треба да се бојат е поголема од 90%

22. Контрола на оштетени делови - склопови

Ако постои сомневање дека дошло до оштетување или нарушување на геометријата на одредени делови или склопови на возилото, потребно е да се предвиди контрола на нивната исправност, особено на:

- Геометријата на тркалата со задолжително утврдување време за контрола и подесување;
- Геометријата на реперните (мерните) точки на каросеријата, рамката (шасијата), кабината и сл., со утврдување на време за операцијата „контрола и подесување” на соодветните уреди;
- Ладилникот, резервоарот за гориво, уредите за течен гас и сл., со испитување „контрола на пропустливоста под притисок”; и
- Контрола на системот за управување.

23. На кои склопови кај возилото треба посебно да се обрне внимание при контрола на оштетените делови – склопови?

а). Перката на вентилаторот, моторот, климата, ламелата, менувачот, карданот, полуосовините и тркалата.

б). Моторот, менувачот, диференцијалот, карданот и полуосовините.

в). Геометрија на тркалата, геометрија на реперните точки на каросеријата, ладилникот, резервоарот за гориво, уредите за течен гас и системот за управување.

24. Процена на штета на возило со странска регистрација

Кај штетите на возилата со странска, привремена, дипломатска и царинска регистрација (ПР, ..9, ЦД и ЗОЛЛ како и возилата земени во лизинг-наем од странски фирми) за кои не се платени увозните и даночните давачки, треба да се води сметка и за условите за поправка во земјата каде што возилото е регистрирано. Во такви случаи во записникот треба да се внесе напомена дека процената се однесува за поправка во домашни сервиси и дека бројот на норма-часовите и нивната цена важи само на територијата на нашата држава.

25.Дополнителен записник за оштетување на возилото

За сите дополнително утврдени оштетувања кои се утврдуваат во текот на поправката неопходно е да се состави дополнителен записник. Дополнителниот записник се прави во најмалку три примероци на одреден образец и во соработка со изведувачот на работите. Кога се прави дополнителна исправка на дополнителниот записник, истата мора да се завери со потпис, печат и датум.

Во дополнителниот записник се внесува датумот на составување на основниот записник, а во основниот записник (примерокот на работилницата) хронолошки се внесува редниот број на дополнителниот записник, датумот на составување и потпис на проценителот.

Дополнителниот записник за оштетување на возилото се прави во присуство на ?

- а). Изведувачот на работите.**
- б). Осигурителната компанија.
- в). Овластени лоце нотар со положен испит.

26.Реконструкција на штетен настан

Доколку во фазата на процена и ликвидација, од било која причина, се укаже потреба за утврдување на причинската врска меѓу штетниот настан и настанатите оштетувања, се пристапува кон реконструкција на штетата, која опфаќа споредување, скицирање, фотографирање, мерење, а сето тоа по можност на самото место. Сите утврдени факти како и конкретниот став се внесуваат во посебен извештај.

Кога оштетениот-сопственик од било која причина прво го поправил возилото, а потоа го пријавил штетниот настан, по утврдувањето на основата за надомест треба да се изврши реконструкција на обемот на оштетување врз основа на документацијата којашто стои на располагање (записник за увид, изјава од оштетениот, сметка за извршената поправка, изјави на сведоци, преглед на возилото и др.).

Врз основа на реконструкција на штетниот настан и обемот на оштетувањето, во оправдани случаи, се составува записник во кој се утврдува обемот и степенот на можните оштетувања на возилото.

Што опфаќа реконструкцијата на штетниот настан, кога станува збор за оштетувања кај возилото?

27.Фотографирање на возило

При процена на штета на возило покрај составувањето на записникот за оштетување, оштетеното возило се фотографира.

Потребниот број на фотографии се одредува во зависност од обемот на оштетувањето, така што на фотографијата треба да бидат видливи сите оштетувања и регистерскиот број на возилото (ако е можно и бројот на поминатите километри односно мото-часови).

Изработените фотографии треба да се заверат со печат и да се означат регистерскиот број на возилото, датумот на штетата, името и презимето на сопственикот и да се стават во документацијата на штетата.

28.Што опфаќа фотографирањето кај возилото?

29.Приговор на записник за оштетување на возилото

Доколку оштетениот не се согласува со составениот записник за оштетувањето на возилото или со пресметката за висината на штетата, треба да направи писмен приговор најдоцна во рок од осум дена по составувањето на записникот односно пресметката. Приговорот на оштетениот се разгледува комисијски во стручната служба на осигурителната компанија, а најдоцна во рок од осум дена и се упатува писмено известување до оштетениот за конечниот став на комисијата.

30.Утврдување на висината на штетата според фактура

Налогот за поправка на возилото го дава осигуреникот односно оштетениот сопственик, а според заверен записник за оштетување на возилото.

Ако на возилото се наоѓаат оштетувања кои не се последица на пријавениот штетен настан, односно кои не се утврдени со записникот и дополнителниот записник, а доставената сметка опфаќа комплетна поправка, неопходно е раздвојување на сите трошоци со цел признавање само на оној дел од штетата кој е опфатен со горе споменатата доказна документација.

Сметката за извршената поправка ја прегледува и заверува овластен стручен работник за процена на штети.

Сметката за поправка се споредува со записникот и дополнителниот записник и се контролира идентичноста на предвидениот и потрошениот материјал и бројот на работните часови за поправка на оштетеното возило. Доколку се утврди дека е потрошен повеќе материјал или работа отколку што е предвидено во записникот или дополнителниот записник, таквиот вишок не се признава. Меѓутоа, доколку по правилата на структурата е оправдана поголема потрошувачка на материјал или работа, тогаш истото се признава.

Кај сметките од одредени сервиси, кога се наведени цените на деловите по записник, а не е приложена фактура за потрошените делови и материјал, тогаш се оценува дали наведените цени се во границите на важечките малопродажни цени и ако се, треба да се признаат, а во спротивно треба да се сведат на важечките малопродажни цени со назнака на изворот од каде што се земени сведените цени.

Цената на норма-часот за поправка на возилата кои се поправаат во работилници по желба на осигуреникот односно оштетениот сопственик на возилото (надвор од овластените работилници на осигурителната компанија), не може да биде поголема од цената договорена за поправка во регистрирани ремонтни организации, со исклучок за поправка на специјални возила за кои не постојат специјализирани ремонтни организации.

Доколку дел од сметката за деловите е платена во странски средства за плаќање, тогаш се признава против-вредност според важечкиот среден курс на соодветната валута на денот на утврдување односно ликвидација на штетата.

Царина и данок на промет за деловите од претходниот став се признаваат доколку се платени.

Данокот на промет не се признава ако деловите се набавени во странство, во земји во кои странските државјани се ослободуваат од данок на промет.

Ако деловите се набавени по пат на комисион или окасиона продажба, висината на сметката се споредува и се признава најмногу до висината на продажната цена.

Манипулативните трошоци, ситен потрошен материјал, материјалот за боење како и данокот на работа се признаваат во согласност со важечките прописи, договори и нормативи.

Доколку поправката е извршена надвор од границите на државата, висината на штетата се одредува според сметката од странство, а во зависност од конкретните случаи и тоа ако:

- штетата е настаната надвор од границите на Република Македонија и ако е неопходна итна поправка за да возилото се врати со сопствен погон. Тогаш сметката за неопходната итна поправка се признава во целост по среден курс на валутата на денот на утврдување односно ликвидација на штетата (пример на неопходна поправка: кршење на ветробранските стакла, светлосно-сигналните уреди, уредите за управување, уредите за сопирање и сл.);
- штетата од поголем обем е настаната надвор од границите на Република Македонија, а поправката е извршена во потполност, без согласност на осигурувачот. Тогаш е потребно да се изврши споредбена калкулација на трошоците за поправка во земјата со трошоците за превоз до најблискиот овластен сервис во Република Македонија и врз основа на тоа се прифаќа економски поповолното решение;
- штетата е настаната во Република Македонија, а оштетениот самоиницијативно го поправил возилото во странство. Тогаш според сметката (фактурата), се признава цената на заменетите делови, ситниот потрошен материјал и материјалот за боење, без данок на промет (доколку наведените цени одговараат на домашниот пазар) кој важи во земјата каде е извршена поправката, по среден курс на денот на утврдувањето односно ликвидација на штетата, а за трошоците на работа се признава бројот на норма-часови предвиден во записникот по важечката цена. Царина за заменетите делови се признава доколку е платена.

31. Утврдување на висината на штетата според пресметка

Утврдувањето на висината на штетата според пресметка се врши по писмено барање осигуреникот односно оштетениот.

Надоместот на штетата на возилото се одредува според пресметката издадена од страна на овластен сервис односно продавница од каде може да се види поединечната вредност на деловите односно бројот на норма-часови потребни за поправка и нивната поединечна вредност, како и вредноста на ситниот потрошен материјал и материјалот за боење.

Доколку сметката ја содржи само цената на деловите, останатите елементи се земаат од записникот за оштетување и нормативите.

Вредноста на деловите од пресметката (профактурата) се прифаќа без манипулативните трошоци, но со важечкиот данок на промет.

32. Утврдување на штетата по спогодба

Утврдувањето на висината на штетата со спогодба се прави на писмено барање на осигуреникот, односно оштетениот, врз основа на важечките цени на деловите, работата, потрошниот и материјалот за боење.

Цената на деловите за замена предвидени со записникот, се утврдува врз основа на цената од странски и домашни ценовници, или врз основа на споредување на цените за слични делови од слични возила. Цените по каталог, на гореспоменатите странски ценовници, се признаваат по среден курс на денот на пресметката, при што не се додава царина и данок на промет,

Бројот на потребните норма-часови се утврдува според важечките нормативи и договорените цени во сервисите.

Основниот материјал за боење и ситниот потрошен материјал се калкулираат во договорените рамки, а според важечките упатства и нормативи.

Во случај на надомест на штета со спогодба, задолжително се склучува спогодба.

Во случај на надомест на штета по спогодба, задолжително се склучува?

- а). Полиза за осигурување.
- б). Нотарски договор.
- в). Спогодба.**

33. Утврдување на тотална штета

Кај штетите на возилото, во случај кога поправката е технички невозможна или економски неоправдана, односно онаму каде што трошоците за поправка и евентуално намалената вредност би биле поголеми или еднакви на вистинската вредност на возилото намалена за проценетата вредност на спасените делови, се решава како тотална штета.

Пресметката на тотална штета на возилото содржи:

- Вредност на поправката по процена, врз основа на пресметка (калкулација) на поправката, зголемената или намалената вредност ако постои основа за таков надоместок;
- Вредноста на соодветното возило на денот на пресметката; и
- Вредноста на спасените делови.

34. Пресметката на тотална штета кај возилото содржи?

- а). Вредност на возилото, вредност на деловите и данок на додадена вредност.
- б). Вредност на поправката по процена, вредност на соодветното возило на денот на пресметката и вредност на спасените делови.**
- в). Вредност на ново возило, амортизација и стапка на пораст.

Напомена:

Процентуалната вредност на учеството на каросеријата (школката) во вредноста на нов автомобил изнесува од 25 до 33%. Оваа релација служи за изработка на калкулација на штета кога не постои официјална службена евиденција за цената на нова каросерија (школка).

35. Утврдување на вредноста на возилото

Кај утврдувањето на вредноста на возилото се земаат во предвид следните фактори:

- Цена на ново возило;
- Цена на ново возило коешто повеќе не се произведува;
- Застареност на типот;
- Дополнителна опрема на возилото (ако не е засметана во цената на новото возило);
- Вредност на возилото според годините на старост и погонскиот ефект;
- Општа состојба на возилото;
- Начин на експлоатација;
- Инвестициони вложувања; и
- Понуда и побарувачка - цена на пазарот.

36. Утврдување цена на ново возило

Цената на ново возило од домашно производство е важечката цена по официјалниот ценовник на производителот зголемена за важечкиот данок на промет во зависност од тоа колкав и кој данок на промет сопственикот би платил, како и за трошоците за транспорт.

Цената на ново возило од странско производство е извозната цена на производителот или продажната цена на консигнација, пресметана по важечкиот среден курс на странските средства на плаќање, зголемена за трошоците за царина, данок, транспорт и останатите вообичаени трошоци.

Цената на ново возило со странска, привремена, дипломатска, царинска регистрација (ПР, ..9, ЦД и ЗОЛЛ) и возилата земени во лизинг, а за кои не е платена царина како и/или останатите трошоци (данок на промет, транспорт итн.), е вредноста на ново возило во земјата од каде е набавено.

37. Цена на ново возило кое повеќе не се произведува

Фабричката цена на ново возило кое повеќе не се произведува, се утврдува од каталогот за ориентациони цени (се намалува за цената на данок и др.).

Ако возилата од иста марка и тип не се произведуваат, а ги нема во каталогот за ориентациони цени, фабричката цена се утврдува со споредување со возила кои имале приближно иста цена и слични карактеристики кога престанало нивното производство, а тие возила и понатаму се произведуваат.

При утврдување на цена на возило кое повеќе не се произведува, при споредување со цена на слични возила, се применува корекција заради застареност на типот.

38. Застареност на типот на возилото

Оваа корекција се воведува поради опаѓање на вредноста за типовите на возила кои повеќе не се во производствената програма на производителот или пак се на крајот од производството, исто така кога новите модели во однос на старите имаат одредени новини и подобрувања на техничките карактеристики, функционалност, економичност, експлоатација и естетски изглед.

Со цел за утврдување на процентуалните големини на корекција поради застареност на соодветното возило, неопходно е познавање на техничките карактеристики на споредуваните возила, како и времето на престанување на производството на набљудуваниот тип на возило.

Соодветните проценти за корекција на падот на вредноста се одредуваат според табела 1.

Фактор на корекција на вредноста на возилото заради застареност на типот на возилото – начин на користење на табела

		Технички отстапувања	Фактор на корекција
КАРОСЕРИЈА И ОПРЕМА			
а)	Форма на каросеријата, кабината, товарниот простор и внатрешната опрема	Надворешен изглед, димензии, носивост, коефициент на отпор, и др. Седишта, инструмент табла, инструменти за сигнализација, подвижен кров, систем за климатизација и проветрување, аларм, легла и др.	До 20%
б)	Надворешна опрема	Браник, украсни делови, заштитници од удар, механизам за миење и бришење на фарови, застаклување и др.	До 3%
в)	Бојење, антикорозивна заштита	Стандардни бои, едно или двобојни, металик бои, пластифицирани површини, поцинкувани или со каталореза заштитени лимови и др.	До 2,5%
МОТОР И МЕНУВАЧ			
а)	Технички и работни карактеристики на моторот и менувачот	-	До 10%
б)	Опрема на моторот и менувачот (електронско палење, инјекторско вбризување, турбо-мотор, хидрауличен или автоматски менувач и др.)	-	
ВОЗЕН МЕХАНИЗАМ			
а)	Начин на потпирање		До 8%
б)	Механизам за управување (механички или хидрауличен)		
в)	Систем за сопирање		
г)	Гумите, видот на бандажите и др.		
ВРЕМЕ НА ПРЕСТАНУВАЊЕ НА ПРОИЗВОДСТВОТО			
а)	За секоја година од престанување на производството		1%

39. Дополнителна опрема на возилото

Ако во новонабавната цена на возила е вклучена и цената на дополнителна опрема која стандардно се вградува, таа не се зема во предвид. Доколку цената на новото возило е дадена само за стандардна изведба на возила од одреден производител, во зависност од конкретниот случај се зема (или не се зема) во предвид вредноста на сериската и

вонсериската опрема, според дадените цени на производителот, или ако тоа не е посебно нагласено се зема процентуалното зголемување според цените кај слични возила.

40.Вредност на возилото според годините на старост и погонскиот ефект

Како појдовна основа на пазарната вредност на возилата се зема цената на возилата според каталогот на ориентациони цени. Ако моделот не е опфатен со каталогот, вредноста на возилото на денот на штетата се пресметува според следните упатства:

Во табеларниот преглед (од табела 2 до табела 18) се дадени вредностите по видови возила и векот на траење при просечен интензитет на експлоатација, како и корекција на тие вредности при помал или поголем интензитет на експлоатација.

Староста на возилата се утврдува од сообраќајната книшка и тоа од денот на првата регистрација во земјата или во странство, па до денот на настанувањето на штетата. Староста на возилото може да се утврди и од сметката за неговото купување, од царинската декларација и бројот на рамката (шасијата).

Староста на возилото се изразува во години и месеци, со тоа што бројот на месеците се заокружува (до 15 дена надолу, а повеќе од 15 дена нагоре).

Доколку староста на возилото (месеците и деновите) не можат никако да се утврдат, староста на возилото се смета од први јули во годината во која возилото е произведено.

Во случај ако се различни годината на производство и датумот на првата регистрација, тогаш за пресметување на староста на возилото се зема годината на производство.

Само по основ на старост вредноста на возилото (Вв) е 20% за предвидениот век на траење, односно 10% надвор од него, а со примена на останатите фактори за корекција, вредноста на возилото може да изнесува и помалку од 10%.

Ако со сигурност може да се утврди бројот на поминатите километри (км) односно мото-часови (мч), корекција за повеќе/помалку поминати километри или мото-часови од предвидените, се добива со делење на остварената разлика меѓу поминатите километри или мото-часови со назначениот износ (на километри или мото-часови) во табелите 2 до 18.

Утврдување на вредноста на патнички моторни возила според годините на старост и поминатите километри – користење на табела

Старост на возилото		Работна зафатнина на моторот					
		До 1000 cm^3		Од 1000-1600 cm^3		>1600 cm^3	
Години	Месеци	Вв%	км	Вв%	км	Вв%	км
	1	98,70	1000	98,50	1250	98,40	1500
	2	97,30	2000	97,00	2500	96,70	3000
	3	95,90	3000	95,50	3750	95,00	4500
	4	94,50	4000	94,00	5000	93,30	6000

0	5	93,10	5000	92,50	6250	91,60	7500
	6	91,80	6000	91,00	7500	89,90	9000
	7	90,50	7000	89,50	8750	88,20	10500
	8	89,20	8000	88,00	10000	86,50	12000
	9	87,90	9000	86,50	11250	84,90	13500
	10	86,60	10000	85,00	12500	83,30	15000
	11	85,30	11000	83,50	13750	81,70	16500
	12	84,00	12000	82,00	15000	80,10	18000
1	1	83,00	13000	80,90	16250	78,90	19500
	2	82,00	14000	79,80	17500	77,70	21000
	3	81,00	15000	78,75	18750	76,50	22500
	4	80,00	16000	77,70	20000	75,30	24000
	5	79,00	17000	76,60	21250	74,10	25500
	6	78,00	18000	75,50	22500	73,00	27000
	7	77,00	19000	74,40	23750	71,80	28500
	8	76,00	20000	73,30	25000	70,70	30000
	9	75,00	21000	72,25	26250	69,50	31500
	10	74,00	22000	71,20	27500	68,30	33000
	11	73,00	23000	70,10	28750	67,20	34500
	12	72,00	24000	69,00	30000	66,00	36000

За возила постари од предвидениот век на траење, вредноста се намалува по 0,2% за секој нареден месец (2,4% годишно), но најмногу до 10%.

Доколку се работи за поголема или помала помината километража на возилото потребно е да се изврши корекција. При помала километража амортизацијата се намалува, а при поголема се зголемува. Истата е дадена во табела 3.

Табела 3 Корекција на вредноста патничките моторни возила во зависност од изминатата километража

Работна зафатнина на моторот	До 1000 cm^3	Од 1000-1600 cm^3	>1600 cm^3
Изминат пат	$\pm 4000 \text{ км}$	$\pm 5000 \text{ км}$	$\pm 6000 \text{ км}$
Корекција за повеќе поминати километри	-1,0%	-1,0%	-1,0%
Корекција за помалку поминати километри	+1,0%	+1,0%	+1,0%
Максимална корекција за изминат пат во км е $\pm 10\%$			

41. Утврдување на вредноста на товарни моторни возила

Вредноста на товарното моторно возило (ТМВ) според годините на старост и просечно поминатите километри е дадена во табела 4.

Табела 4 Вредност на товарното моторно возило според годините на старост и просечно поминатите километри

Старост на возилото	Возила со носивост до 2,8 т и комби возила		Возила со носивост од 2,8 до 5 т и фургони		Возила со носивост од 5 до 7,5 т и фургони		Возила со носивост преку 7,5 т, фургони и влекачи	
	Вв%	км	Вв%	км	Вв%	км	Вв%	км
1	80	30000	78	45000	76	60000	74	90000
2	63	60000	61	90000	59	120000	57	180000
3	50	90000	48	135000	46	180000	45	270000
4	41	120000	39	180000	36	240000	36	360000
5	34	150000	32	225000	30	300000	30	450000

6	28	180000	27	270000	25	360000	25	540000
7	23	210000	23	315000	22	420000	22	630000
8	20	240000	20	360000	20	480000	20	720000

12.

За товарни моторни возила постари од предвидениот век на траење, вредноста се намалува по 0,2% за секој нареден месец (2,4% годишно), но најмногу до 10%.

Доколку се работи за поголема или помала километража на возилото потребно е да се изврши корекција. При помала километража амортизацијата се намалува, а при поголема се зголемува. Истата е дадена во табела 5.

42. Утврдување на вредноста на автобуси

Предидениот век на траење на автобусите изнесува:

- За меѓуградски, туристички сообраќај и превоз на работници на работни организации - 10 години, и
- За градски и приградски сообраќај - 8 години.

Вредноста на автобусот според годините на старост и просечно поминатите километри е дадена во табела 8.

Табела 8 Вредност на автобусот според годините на старост и просечно поминатите километри

<i>Старост на возилото</i>	Автобуси за меѓуградски, туристички сообраќај и превоз на работници на РО		Автобуси за градски и приградски сообраќај	
	Години	Вв%	км	Вв%
1	78	80000	74	60000
2	60	160000	66	120000
3	50	240000	46	180000
4	42	320000	37	240000
5	36	400000	31	300000

6	32	480000	27	360000
7	28	560000	23	420000
8	24	640000	20	480000
9	22	720000		
10	20	800000		

За автобуси постари од предвидениот век на траење, вредноста се намалува по 0,2% за секој нареден месец (2,4% годишно), но најмногу до 10%.

Доколку се работи за поголема или помала километража на автобусот потребно е да се изврши корекција. При помала километража амортизацијата се намалува, а при поголема се зголемува. Истата е дадена во табела 9.

Табела 9 Корекција на вредноста на автобусите во зависност од поминатата километража

	Автобуси за меѓуградски, туристички сообраќај и превоз на работници на РО	Автобуси за градски и приградски сообраќај
Изминат пат	±25000 км	±20000 км
Корекција за повеќе поминати километри	-1%	-1%
Корекција за помалку поминати километри	+1%	+1%
Максимална корекција за изминат пат во км е ±5%		

Табела 5 Корекција на вредноста на товарните моторни возила во зависност од изминатата километража

Возила со носивост до 2,8 т и комби возила	Возила со носивост од 2,8 до 5 т	Возила со носивост од 5 до 7,5 т	Возила со носивост преку 7,5 т,

		и фургони	и фургони	фургони и влекачи
Изминат пат	±10000 км	±15000 км	±20000 км	±30000 км
Корекција за повеќе поминати километри	-0,5%	-0,5%	-0,5%	-0,5%
Корекција за помалку поминати километри	+0,5%	+0,5%	+0,5%	+0,5%
Максимална корекција за изминат пат во км е ±5%				

Вредноста на возилото според годините на старост и просечно поминатите километри за цистерни, ладилници, кипери и дамperi е дадена во табела 6.

Табела 6 Вредност на возилото според годините на старост и просечно поминатите километри за цистерни, ладилници, кипери и дамperi

Старост на возилото	Цистерни и ладилници		Кипери		Дамperi		
	Вв%	км	Вв%	км	Вв%	км	мч
1	72	70000	71	50000	72	32000	1600
2	55	140000	54	100000	55	64000	3200
3	44	210000	43	150000	44	96000	4800
4	35	280000	34	200000	35	128000	6400
5	28	350000	27	250000	28	160000	8000
6	25	420000	24	300000	25	192000	9600
7	22	490000	21	350000	22	224000	11200
8	20	560000	20	400000	20	256000	12800

За возила (цистерни, ладилници, кипери и дамperi) постари од предвидениот век на траење, вредноста се намалува по 0,2% за секој нареден месец (2,4% годишно), но најмногу до 10%.

Доколку се работи за поголема или помала километража или моточасови на возилото потребно е да се изврши корекција. При помала километража или моточасови амортизацијата се намалува, а при поголема се зголемува. Истата е дадена во табела

43. Утврдување на вредноста на трактори

Предвидениот век на траење за трактори изнесува:

- Во земјоделството - 12 години, и
- Во шумарството, индустријата и сл. – 8 години.

Вредноста на тракторот според годините на старост и предвидените моточасови е дадена во табела 10.

Табела 10 Вредност на тракторот според годините на старост и предвидените моточасови

Старост на тракторот	Трактори во земјоделството		Трактори во шумарството и индустријата	
	Години	Вв%	мч	Вв%
1	86	600	78	1000
2	74	1200	59	2000
3	63	1800	48	3000
4	53	2400	37	4000
5	45	3000	32	5000
6	38	3600	27	6000
7	33	4200	22	7000
8	29	4800	20	8000
9	26	5400		

10	24	6000
11	22	6600
12	20	7200

Доколку се работи за повеќе или помалку моторчасови на тракторот потребно е да се изврши корекција. При помалку моторчасови амортизацијата се намалува, а при повеќе се зголемува. Истата е дадена во табела 11.

Табела 11 Корекција на вредноста на трактори во зависност од моторчасовите

	Трактори во земјоделството	Трактори во шумарството и индустријата
Моторчасови	±200 мч	±300 мч
Корекција за повеќе моторчасови	-0,5%	-0,5%
Корекција за помалку моторчасови	+0,5%	+0,5%
Максимална корекција за моторчасови е ±10%		

44. Утврдување на вредноста на моторцикли и трицикли

Предвидениот век на траење за овие возила е 12 години. Вредноста на моторциклите и трициклите според годините на старост и просечно поминатите километри е дадена во табела 12.

Табела 12 Вредност на моторцикли и трицикли возило според годините на старост и просечно поминатите километри

Старост на возилото	Вв%	Годишна километража за моторцикли и трицикли		
		До 50 км ³	Од 50 до 250 км ³	Преку 250 км ³
Години				

1	82	2000	3500	5000
2	69	4000	7000	10000
3	60	6000	10500	15000
4	51	8000	14000	20000
5	44	10000	17500	25000
6	38	12000	21000	30000
7	33	14000	24500	35000
8	28	16000	28000	40000
9	24	18000	31500	45000
10	22	20000	35000	50000
11	21	22000	38500	55000
12	20	24000	42000	60000

13.

За моторцикли и трицикли постари од предвидениот век на траење, вредноста се намалува по 0,2% за секој нареден месец (2,4% годишно), но најмногу до 10%.

Доколку се работи за поголема или помала километража на моторциклот или трициклот потребно е да се изврши корекција. При помала километража амортизацијата се намалува, а при поголема се зголемува. Истата е дадена во табела 13.

Табела 13 Корекција на вредноста во зависност од поминатата километража за

14. моторцикли и трицикли

Корекција за измината километража за моторцикли и трицикли			
	До 50 cm^3	Од 50 до 250 cm^3	Преку 250 cm^3
Изминат пат	$\pm 1000 \text{ км}$	$\pm 1500 \text{ км}$	$\pm 2000 \text{ км}$

Корекција за повеќе поминати километри	-1,5%	-1%	-1%
Корекција за помалку поминати километри	+1,5%	+1%	+1%
Максимална корекција за изминат пат во км е $\pm 10\%$			

45. Утврдување на вредноста на работни возила

утврдување на вредноста на комунални возила, возила за дупчење и истражување, вилушкари и противпожарни возила

Предвидениот век на траење изнесува:

- За комунални возила и возила за дупчење и истражување – 8 години,
- За вилушкари – 10 години, и
- За противпожарни возила – 12 години.

Вредноста на возилото според годините на старост и предвидените моторчасови е

дадена во табела 14.

Табела 14 Вредност на возилото според годините на старост и поминатите километри за комунални возила, возила за дупчење и истражување, вилушкари и противпожарни возила

Старост на возилото	Комунални возила		Возила за дупчење и истражување		Вилушкари во индустријата и трговијата		Противпожарни возила	
	Вв%	мч	Вв%	мч	Вв%	мч	Вв%	мч
1	80	30000	78	1600	80	1200	82	2000
2	63	60000	66	3200	76	2400	69	4000
3	50	90000	55	4800	56	3600	60	6000
4	41	120000	45	6400	48	4800	51	8000
5	34	150000	37	8000	41	6000	44	10000
6	28	180000	30	9600	35	7200	38	12000

7	23	210000	25	11200	30	8400	33	14000
8	20	240000	20	12800	26	9600	28	16000
9					23	10800	24	18000
10					20	12000	22	20000
11							21	22000
12							20	24000

За моторцикли и трицикли постари од предвидениот век на траење, вредноста се намалува по 0,2% за секој нареден месец (2,4% годишно), но најмногу до 10%.

Доколку се работи за повеќе или помалку моточасови на тракторот потребно е да се изврши корекција. При помалку моточасови амортизацијата се намалува, а при повеќе се зголемува. Истата е дадена во табела 15.

Табела 15 Корекција на вредноста на комунални возила, возила за дупчење и истражување, вилушкари и противпожарни возила

	Комунални возила	Возила за дупчење и истражување	Вилушкари во индустријата и трговијата	Противпожарни возила
Изминат пат или моточасови	±10000 км	±400 мч	±300 мч	±1000 км
Корекција за повеќе километри или моточасови	-0,3%	-1,5%	-1,5%	-1,5%
Корекција за помалку километри или моточасови	+0,3%	+1,5%	+1,5%	+1,5%
Максимална корекција за километража или моточасови е ±10%	±5%	±10%	±10%	±5%

Табела 7 Корекција на вредноста на цистерни, ладилници, кипери и дампера во зависност од поминатата километража

	Цистерни и ладилници	Кипери	Дампера
Изминат пат или моточасови	± 20000 км	± 15000 км	± 8000 км или 400 мч
Корекција за повеќе поминати километри или моточасови	-0,5%	-0,5%	-0,5%
Корекција за помалку поминати километри или моточасови	+0,5%	+0,5%	+0,5%
Максимална корекција за изминат пат во км или мч е $\pm 5\%$			

46. Утврдување на вредноста на комбајни, автодигалки, багери, натоварувачи, булдожери, грејдери и мешалки за бетон

Предвидениот век на траење за:

- Комбајни и самоодни машини во земјоделството изнесува 12 години;
- Автодигалки, дигалки вградени на возило – 10 години;
- Багери, натоварувачи, булдожери, грејдери и сл. – 8 години; и
- Мешалки за бетон – 6 години.

Вредноста на овие возила според годините на старост, предвидените моточасови и поминатата километража е дадена во табела 16.

47. Предвидениот век на траење на комбајни и самоодни машини во земјоделството изнесува:

- а). Дванаесет години
- б). Петнаесет години
- в). Осумнаесет години

48. Предвидениот век на траење на автодигалки и дигалки вградени на возило изнесува:

- а). Дванаесет години
- б). Десет години
- в). Осум години

49.Предвидениот век на траење на багери, натоварувачи, булдожери, грејдери и слично изнесува:

- а). Дванаесет години
- б). Десет години
- в). Осум години**

50.Предвидениот век на траење на мешалки за бетон изнесува:

- а). Дванаесет години
- б). Шест години**
- в). Осум години

Табела 16 Вредност на возилото според годините на старост, предвидените моторчасови и поминатите километри за комбајни, автодигалки, багери, натоварувачи, булдожери, грејдери и мешалки за бетон

Старост на возилото	Комбајни и самоодни машини во земјоделството		Автодигалки, дигалки вградени на возило		Багери, булдожери, натоварувачи, грејдери		Мешалки за бетон	
	Вв%	мч	Вв%	мч	Вв%	мч	Вв%	км
1	88	320	84	900	78	1600	67	25000
2	78	640	72	1800	66	3200	49	50000
3	69	960	62	2700	55	4800	37	75000
4	60	1280	54	3600	45	6400	30	100000
5	52	1600	46	4500	37	8000	24	125000
6	45	1920	40	5400	30	9600	20	150000
7	39	2240	34	6300	25	11200		
8	34	2560	29	7200	20	12800		
9	30	2880	24	8100				
10	26	3200	20	9000				

11	23	3520
12	20	3840

За возилата постари од предвидениот век на траење, вредноста се намалува по 0,2% за секој нареден месец за комбајни (2,4% годишно), односно по 0,4% за секој нареден месец за багери и мешалки (4,8% годишно) но најмногу до 10%.

Доколку се работи за поголема или помала километража или моточасови на возилото потребно е да се изврши корекција. При помала километража или моточасови амортизацијата се намалува, а при поголема се зголемува. Истата е дадена во табела 17.

Табела 17 Корекција на вредноста на комбајни, автодигалки, багери, натоварувачи, булдожери, грејдери и мешалки за бетон

	Комбајни и самоодни машини во земјоделството	Автодигалки, дигалки вградени на возило	Багери, булдожери, натоварувачи, грејдери	Мешалки за бетон
Изминат пат или моточасови	±100 мч	±300 мч	±400 мч	±5000 км
Корекција за повеќе километри или моточасови	-2%	-1%	-1%	-0,5%
Корекција за помалку километри или моточасови	+2%	+1%	+1%	+0,5%
Максимална корекција за километража или моточасови е ±10%	±5%	±10%	±10%	±5%

51. Утврдување на вредноста на приклучни возила

Предвидениот век на траење за приколки, полуприколки, цистерни и ладилници, како и тракторски приколки и полуприколки е 12 години, а за камп-приколки и лесни приколки изнесува 15 години. Вредноста на овие приклучни возила според годините на старост е дадена во табела 18.

Табела 18 Вредност на приклучното возило според годините на старост

<i>Старост на возилото</i>	Приколки, полуприколки, цистерни и ладилници	Тракторски приколки и полуприколки	Камп-приколки и лесни приколки за патнички автомобили
Години	Вв%	Вв%	Вв%
1	82	85	90
2	68	73	80
3	58	63	71
4	49	54	64
5	42	46	57
6	36	40	51
7	31	35	45
8	27	31	40
9	24	28	36
10	22	25	32
11	21	22	29
12	20	20	26
13			24
14			22
15			20

За приклучни возила постари од предвидениот век на траење, вредноста се намалува по 0,2% за секој нареден месец (2,4% годишно), но најмногу до 10%.

52.Предвидениот век на траење на приколки, полуприколки, ладилници и цистерни, како и тракторски полуприколки и приколки изнесува:

- а). Дванаесет години
- б). Петнаесет години
- в). Осумнаесет години

53.Предвидениот век на траење на камп приколки и лесни приколки изнесува:

- а). Дванаесет години
- б). Петнаесет години**
- в). Осумнаесет години

54.После дванаесеттата година на старост вредноста на приколките, полуприколките, ладилници и цистерни, како и тракторски полуприколки и приколки изнесува:

- а). Дваесет проценти**
- б). Петнаесет проценти
- в). Десет проценти

55.Утврдување на вредноста на делови и опрема кај возилата

Ако се оштетени пневматици, радиоапарати (со исклучок на оние кои се осигурани на сума на осигурување, или ако цената на радио-апаратот е содржана во цената на возилото), уредите за течен гас (УТГ), акумулатори и церади, се заменуваат со нови со признавање на нивната вистинска вредност во дадениот момент.

- утврдување на вредноста на акумулатори

Векот на траење на акумулаторот е три години. Најмалата вредност на акумулаторот изнесува 20%, а месечното намалување на вредноста 2,22%. Староста на акумулаторот се утврдува врз основа на сметката (фактурата) или според датумот кој е втиснат на акумулаторот, односно според датумот на производство на возилото.

Вредноста на акумулаторот според годините на старост е дадена во табела 19.

Табела 19 Вредност на акумулаторот според годините на старост

Старост на акумулаторот (години)	1	2	3
Вредност на акумулаторот (%)	73,36	46,72	20,00

56. Векот на траење на акумулаторот изнесува:

- а). Две години
- б). Три години**
- в). Четири години

57. Вредноста на акумулаторот по третата година изнесува:

- а). 20%**
- б). 30%
- в). 40%

- утврдување на вредноста на церади

Церадите на возилата обично се изработуваат од пластифицирана или јутена ткаенина. Царинското челично јаже се смета како составен дел од церадата.

Векот на траење на пластифицираната церада е пет години, додека на јутената три години.

Минималната вредност на церадата изнесува 20%.

Месечното намалување на вредноста изнесува:

- За пластифицирана церада 1,3%; и
- За јутена церада 2,2%.

Староста на церадите се утврдува врз основа на сметка (фактура) или според документацијата за вградување. Доколку ваков податок недостасува, староста на церадата се утврдува со процена или според староста на возилото. Вредноста на церадите според годините на старост е дадена во табела 20.

Табела 20 Вредност на церадата според годините на старост

Старост на церадата (години)	1	2	3	4	5
Вредност на пластифицирана церада (%)	84,4	68,8	53,2	37,6	20,0

Вредност на јутена церада (%)	73,6	47,2	20,0	
-------------------------------------	------	------	------	--

58.Колку изнесува староста на пластифицирана церада кај возило после пет години:

- а). 5%
- б). 10%
- в). **20%**

59.Царинското челично јаже при утврдување на вредноста на церадата го сметаме како:

- а). Ги консултираме царинските органи согласно нивниот ценевник.
- б). **Составен дел на церадата.**
- в). Го третираме посебно согласно доставената фактура.

-утврдување на вредноста на радио опрема

Под радио-опрема се подразбира: радио апарат, радио-касетофон и мини ТВ со потребните уреди за прием и предавање на звук и слика, под услов горенаведената опрема да е проектирана за возила.

Векот на траење на радио-опремата е седум години. Минималната вредност на радио-опремата е е 20%.

Вредноста на радио-опремата според годините на старост е дадена во табела 21.

Табела 21 Вредност на церадата според годините на старост

Старост на радио-опремата (години)	1	2	3	4	5	6	7
Вредност на радио-опремата (%)	80	65	54	43	34	26	20

Староста на радио-опремата се утврдува врз основа на сметката (фактурата) за купување или друг веродостоен документ, а доколку тие недостасуваат тогаш според староста на возилото.

60.Векот на траење на радио-опремата е :

- а). Десет години

б). Седум години

в). Три години

- утврдување на вредноста на гумите (пневматиците)

Вредноста на гумите пневматиците се утврдува врз основа на општата состојба т.е. врз основа на потрошеноста и оштетувањата на газечките и страничните површини. Минималната вредност на гумите изнесува 20%, со исклучок на гумите кои се исечени во некој поранешен настан или кај кои шарите се потполно истрошени (0%). Кај протектираните (обновените) гуми, вредноста се намалува за 50%.

61.Кај протектираните гуми вредноста се намалува за :

а). 30%

б). 40%

в). 50%

62.Општата состојба на гумите се утврдува врз основа на:

а). Потрошеноста и оштетувањата на нагазната и страничната површина.

б). Вграденоста на гуми од иста марка на сите тркала.

в). Квалитетот на гумата согласно производителот и доставената фактура за набавка.

- утврдување на вредноста на уредите за течен гас

Векот на траење на уредите за течен гас е 8 години. Минималната вредност на овие уреди изнесува 20%. Месечното намалување на вредноста е 0,83%.

Староста на уредот за течен гас (УТГ) се утврдува според атестот за вградување или според сметката (фактурата) за купување.

Вредноста на уредите за течен гас (УТГ) според годините на старост е дадена во табела 22.

Табела 22 Вредност на уредите за течен гас според годините на старост

Старост на УТГ (години)	1	2	3	4	5	6	7	8
Вредност на УТГ (%)	90	80	70	60	50	40	30	20

63. Староста на уредот за течен гас кај возилото е една година, колку изнесува проценетата вредност на уредот за течен гас.:

- а). 100%
- б). 90%**
- в). 80%

64. Општа состојба на возилото

Овој елемент ја предвидува и дефинира корекцијата за утврдување на вредноста на употребувани возила врз основа на општата состојба на возилото, која се констатира со визуелен стручен преглед. Рамковните големини на корекција кои се во функција на општата состојба на возилото, а според квалификациите на состојбата (натпросечна, просечна, лоша) се дадени во табела 23.

65. Процентот на корекција на вредноста врз основа на општата состојба на возилото, која се констатира со визуелен преглед на каросеријата е дефинирана како лоша, колку ќе изнесува факторот на корекција:

- а). Од 0 до 10 %**
- б). Од 10 до 20%
- в). Од 20 до 30 %

Табела 23 Рамковни големини на корекција кои се во функција на општата состојба на возилото

Општ впечаток за состојбата на возилото	Се оценува состојбата		Корекција
Лоша	Каросерија	Постојат големи вдлабнатини, на повеќе места зафатени со корозија, повеќе поправки од поранешни незгоди, недостасуваат хромирани делови.	Од 0 до -10%
	Механика	За генерална поправка, потребно е освежување на склоповите, нема гаранција за безбедно учество во сообраќајот или работа.	
	Боја	Потребно е ново боење на целото возило, голема површина нападната од корозија, делумно боено на повеќе места.	
	Внатрешност на возилото	Скинати седишта, недостасува тапацир или истиот е скинат, деформации на товарниот простор или	

	работните уреди.		
	Останато	Гумите се потполно истрошени, моторот извалкан со масло, многу извалкан багажник.	
Општ впечаток за состојбата на возилото	Се оценува состојбата		Корекција
Просечна	Каросерија	Постојат мали гребнатини или вдлабнатини, монтиран несоодветен прибор, видлива помала корозија.	0%
	Механика	Постојат мали зазори но не бара поправка, постојат траги од помали поправки во склоп на редовното одржување.	
	Боја	Оригинална боја, ново лакирање (репаратурно), мали гребнатини или места со помала корозија.	
	Внатрешност на возилото	Мала истрошеност на седиштата, тапацирот, работните уреди, товарниот простор.	
	Останато	Истрошеност на гумите до 40%, моторот и багажникот извалкани но без оштетувања.	
Напросечна	Каросерија	Неоштетена, нема гребнатини ниту вдлабнатини, нема траги на корозија.	Од 0 до +10%
	Механика	Малку поминати километри, беспрекорно заптивање, одржување според упатствата на производителот.	
	Боја	Оригинална, висок сјај, без дамки и траги на оштетување.	
	Внатрешност на возилото	Нема траги на истрошеност на седиштата, тапацирот, работните уреди, товарниот простор.	
	Останато	Истрошени гуми до 20%, моторот и склоповите се	

66. Инвестициони вложувања

Со поголеми инвестициони вложувања во возилото, неговата општа состојба може битно да се подобри и на тој начин да се постигне возилото да ја зголеми својата реална пазарна вредност (замена на мотор, кабина, школка, шасија и др.). Таквото зголемување на пазарната вредност се зема во предвид во зависност од висината на вложувањата. Извршеното инвестиционо вложување се докажува со соодветна документација.

На просечната цена на возилото не може да се додава целокупната вредност на инвестиционите вложувања и на тој начин да се зголеми вкупната вредност на возилото, туку само корегираната вредност која се пресметува по следната формула:

$$V_k = 0,35 \cdot F_v \cdot F_p \cdot F_s$$

V_k – корегирана вредност на вложувањата,

F_v – вистинска цена на инвестиционите вложувања (калкулација на денот на пресметката или ревалоризирана вредност на вложувањата,

F_p – фактор - година на поправката (во зависност од тоа колку време е поминато од поправката - вложувањата), и

F_s – фактор на старост на возилото.

Табела 25 Фактор – година на поправката (F_p)

Година на поправката (изминато време од поправката во години)	F_p
1	1,5
2	1,3
3	1,0

Табела 26 Фактор – старост на возилото (Φ_c)

Старост на возилото (години)	3	4	5	6	7	8
Φ_c	1	0,8	0,7	0,6	0,5	0,4

До три години старост на возилото $\Phi_c=1$.

За возила постари од осум години Φ_c е константен и изнесува 0,8.

Корегираната вредност на вложувањата се додава на утврдената вредност на возилото.

Само кај патничките моторни возила како инвестициони вложувања можат да се земат во предвид:

- Комплетно боење на возилото до две години од денот кога е извршено боење на возилото;
- Замена на делови на каросеријата (крила, прагови, сврзувачки лимови) до две години од денот кога е извршена замената.

Во зависност од висината на вложувањата како и од поминатото време од моментот на завршените работи корекцијата на вредноста може да изнесува до +5% од вредноста на возилото.

67. Утврдување на корегирана вредност на возилото согласно инвестиционите вложувања се врши по следната формула:

$$\text{а). } V_k = 0,35 \cdot F_v \cdot F_p \cdot F_s$$

$$\text{б). } V_k = 0,35 \cdot F_v \cdot F_p \cdot F_s \cdot V_v \cdot 100$$

$$\text{в). } V_k = 0,35 \cdot F_v \cdot F_p \cdot F_s \cdot V_v \cdot K_v \cdot 100$$

68. При пресметка на корегирана вредност на возилото согласно инвестиционите вложувања се земаат во предвид следните фактори:

- а). Моментална цена на возилото, фактор на корекција и фактор на квалитет на поправка.
- б). Цената на ново возило, профактура од овластен сервис и факторот време.
- в). Вистинската цена на инвестиционите вложувања, факторот години на поправка и факторот старост на возилото.

69. Утврдување на вредноста на спасени делови

Вредноста на остатоците (спасените делови) кај оштетеното возило ја претставува пазарната вредност на употребливите делови со одбивање на трошоците за демонтажа, подготовка на деловите, контрола и трошоците за продажба со соодветниот данок.

Вредноста на спасените делови се определува по пат на калкулација со воведување на факторот на корекција на понуда и побарувачка. Во случај кога остатоците не можат да се употребат за повторно вградување или за нив нема интерес, вредноста на спасените делови се определува според цената на отпадниот материјал.

Вредноста на остатоците се утврдува така што претходно се утврдува вредноста на возилото во моментот на незгодата според сите критериуми од овој документ, потоа се процентуалното учество на вредноста на остатоците и отпадниот материјал во така пресметаната вредност на возилото.

Многу оштетените или истрошени делови се обработуваат како отпаден материјал.

Најмалата вредност на остатоците не може да биде помала од вредноста на отпадниот материјал. При процена на вредноста на поедини делови и склопови се користат вредностите дадени во табела 27.

Табела 27 Процентуално учество на поедини делови и склопови во вкупната вредност на возилото

Делови, склопови,...		Процентуално учество на делот, склопот, ... во цената на возилото	
МОТОРЦИКЛИ			
1	Мотор со менувач	Од 2 до 20%	Во зависност од состојбата и степенот на оштетувањата
2	Предно тркало, вила на управувачот со инструмент-табла	Од 1 до 10%	
3	Задно тркало, вила	Од 1 до 5%	
4	Рам	Од 1 до 10%	
5	Останато	Од 1 до 8%	

ПАТНИЧКИ МОТОРНИ ВОЗИЛА				
1	Мотор	Од 5 до 20%	Во зависност од состојбата и степенот на оштетувањата	
2	Менувач	Од 2 до 8%		
3	Предно потпирање на возилото (мост)	1 или 2%	Поголеми вредности за погонски мост	
4	Задно потпирање на возилото (мост)	1 или 2%		
5	Механизам за управување	До 2%		
6	Тркало комплет	0,5% по парче	Маџ. 2% по возило	
7	Преден капак	До 1%		
8	Заден капак	До 0,5%		
9	Врата (и петта врата)	Од 1 до 2% по парче		
10	Предно возачко стакло	1%		
11	Задно стакло	До 2%		
12	Седиште (предно)	0,2% по парче		
13	Седиште (задно)	0,2% цело		
14	Браник (преден или заден)	0,3% по парче		
15	Останато	Од 1 до 8%		
ТОВАРНИ МОТОРНИ ВОЗИЛА				
1	Мотор	Од 3 до 15%		Во зависност од состојбата и степенот на оштетувањата
2	Менувач	Од 1 до 5%		
3	Предна осовина	1,5%		
4	Погонска осовина (по парче)	Од 1 до 3%		
5	Механизам за управување	Од 0,5 до 2,5%		
6	Кабина	Од 5 до 12%	Во зависност од состојбата	

7	Носачи (главни и помошни) - шасија	Од 2 до 8%	и степенот на оштетувањата
8	Тркало комплет	0,5% по парче	
9	Останато	Од 1 до 10%	

Делови, склопови,...	Процентуално учество на делот, склопот, ... во цената на возилото
----------------------	---

АВТОБУСИ			
1	Мотор	Од 3 до 15%	Во зависност од состојбата и степенот на оштетувањата
2	Менувач	Од 1 до 5%	
3	Предна осовина	До 1,5%	
4	Погонска осовина	Од 1 до 3%	
5	Механизам за управување	Од 0,5 до 2,5%	
6	Тркало комплет	0,8% по парче	
7	Стакла	0,2% по парче	Маџ. 5%
8	Седишта	0,2% по парче	Маџ. 5%
9	Останато	Од 1 до 8%	
ТРАКТОРИ			
1	Мотор со менувач	Од 2 до 16%	Во зависност од состојбата и степенот на оштетувањата
2	Менувач	Од 1 до 5%	
3	Задна осовина	2%	
4	Механизам за управување	Од 0,5 до 1%	
5	Тркало комплет	1% по парче	Маџ. 4%
6	Останато	До 10%	

ПРИКОЛКИ И ПОЛУПРИКОЛКИ			
1	Носач главен и помошен (шасија)	Од 2 до 10%	
2	Осовина	1,5% по парче	
3	Тркало комплет	1% по парче	Мах. 4,5%
4	Надградба	Од 2 до 10%	Мах. 4%
5	Агрегати	До 3%	
6	Останато со кип уред	До 10%	

. За останатите возила процентуалниот износ на спасените делови се определува на сличен начин како и кај наведените возила.

При утврдување на процентуалниот износ на спасените делови се применува факторот на корекција на понудата и побарувачката во распон од $\pm 5\%$ од вредноста на возилото.

70. Намалена и зголемена вредност на возилото

По извршената поправка на оштетеното возило, во поглед на состојбата на возилото можат да се појват три случаи:

1. со поправката да се воспостави состојбата која била пред настанувањето на штетата;
2. да настане намалена вредност поради тоа што не е во потполност воспоставена состојбата пред незгодата; и
3. со извршената поправка е зголемена вредноста на возилото.

71. Процентуалното учество на моторот со менувач кај моторцикал во вкупната вредност на возилото изнесува:

- а). Од 2 до 20 % во зависност од состојбата и степенот на оштетување.
- б). Од 50 до 70 % во зависност од состојбата и степенот на оштетување.
- в). Од 70 до 100 %. во зависност од состојбата и степенот на оштетување.

72. Процентуалното учество на моторот кај патничко моторно возило во вкупната вредност на возилото изнесува:

- а). Од 5 до 20 % во зависност од состојбата и степенот на оштетување.
- б). Од 30 до 70 % во зависност од состојбата и степенот на оштетување.
- в). Од 70 до 100 %. во зависност од состојбата и степенот на оштетување.

73.Процентуалното учество на моторот кај товарни моторни возила во вкупната вредност на возилото изнесува:

- a). Од 2 до 20 % во зависност од состојбата и степенот на оштетување.
- б). Од 3 до 15 % во зависност од состојбата и степенот на оштетување.**
- в). Од 70 до 80 %. во зависност од состојбата и степенот на оштетување.

74.Процентуалното учество на моторот кај автобусите во вкупната вредност на возилото изнесува:

- a). Од 10 до 20 % во зависност од состојбата и степенот на оштетување.
- б). Од 3 до 15 % во зависност од состојбата и степенот на оштетување.**
- в). Од 30 до 60 %. во зависност од состојбата и степенот на оштетување.

75.Процентуалното учество на моторот со менувач кај тракторите во вкупната вредност на возилото изнесува:

- a). Од 30 до 60 % во зависност од состојбата и степенот на оштетување.
- б). Од 10 до 50 % во зависност од состојбата и степенот на оштетување.
- в). Од 2 до 16 %. во зависност од состојбата и степенот на оштетување.**

76.Процентуалното учество на главната и помошната шасија кај приколки и полуприколки во вкупната вредност на возилото изнесува:

- а). Од 2 до 10 % во зависност од состојбата и степенот на оштетување.**
- б). Од 20 до 30 % во зависност од состојбата и степенот на оштетување.
- в). Од 30 до 60 %. во зависност од состојбата и степенот на оштетување.

77.Патничките автомобили немаат намалена вредност во следните случаи:

- Кај замената на делови на каросеријата кои се поврзани со раздвоиви врски како што се: браник, врата, поклопец на моторот, поклопец на багажникот и сл., украсните лајсни, стаклата, наплатките и др.;
- Кај замената на основните склопови (каросерија, мотор, менувач и др.) како и деловите со чија изградба и вградување не се пореметени поедини склопови од автомобилот (полуосовини, преносен механизам, ладилник и др.);
- Кога се видливи траги од поранешни поправки како и кога возилото е постаро од 4 години; и
- Намалена вредност на возилото не се признава поради лоша и неквалитетно извршена поправка, а за надомест на вака настанатата штета оштетениот треба да се упати да бара надомест од ремонтната организација која ја извршила поправката.

78.Намалена вредност на возилото не се признава поради:

- a). Поправка извршена надвор од овластени сервиси.

б). Лоша и неквалитетно извршена поправка.

в). Вградени делови кои ги набавил сопственикот на возилото

79. Кога може да се јави потреба од утврдување на зголемена вредност кај возилата:

а). Ако се подобрат надворешноста на возилото во смисла на фарбање и полирање..

б). Ако се вградат делови или склопови со битно подобрени технички карактеристики во однос на оштетените..

в). Ако настане промена на цената на возилото на пазарот.

80. При утврдување на амортизацијата на заменетите делови кај делумни штети, кога возилото е постаро од 4 години, се пресметува истрошеност на деловите и тоа:

а). Од 80 до 90 % во зависнос од староста и степенот на истрошеност.

б). Од 50 до 100 % во зависнос од староста и степенот на истрошеност.

в). Од 0 до 50 % во зависнос од староста и степенот на истрошеност.

5. ЗАКОН ЗА БЕЗБЕДНОСТ ЗА БЕЗБЕДНОСТ НА СООБРАЌАЈОТ НА ПАТИШТАТА, ЗАКОН ЗА ВОЗИЛА, ПРАВИЛНИК ЗА ДИМЕНЗИИТЕ, ВКУПНИТЕ МАСИ И ОСНОТО ОПТОВАРУВАЊЕ НА ВОЗИЛАТА ВО СООБРАЌАЈОТ НА ПАТИШТАТА И ЗАКОНОТ ЗА ПРЕВОЗ ВО ПАТНИОТ СООБРАЌАЈ И ДРУГИ ЗАКОНИ

1. Дефиниција за моторно возило

Моторно возило е секое возило на моторен погон со исклучок на мотоцикли, кое вообичаено се користи за превоз на лица и стока на патишта или за влечење на возила на патишта и кое има најмалку четири тркала и максимална проектирана брзина над 25км/час

2. Која е разликата меѓу автобус, трамвај и тролејбус

-Автобус е моторно возило со повеќе од 9 седишта вклучувајќи го и седиштето на возачот, конструирано и опремено за превоз на патници и нивниот багаж. Автобусот може да има една или две платформи и може да влече приколка за багаж.

-Трамвај е возило на шини со електричен погон наменето за превоз на лица, кое заради напојување на моторот со електрична енергија е врзано за електричен спроводник.

- Тролејбус е моторно возило наменето за превоз на лица, кое покрај седиштето на возачот има повеќе од 8 седишта и кое заради напојување на моторот со електрична енергија е врзано за електричен спроводник.

3.Дефиниција за патнички автомобил

Патнички автомобил е моторно возило наменето за превоз на лица, кое освен седиштето за возачот има најмногу осум седишта.

4.Која е разликата меѓу велосипед, мопед и мотоцикл

- Велосипед е возило што има најмалку две тркала и што се движи исклучително со сила на возачот
- Мопед е возило на моторен погон со две или три тркала чија работна зафатнина на моторот со внатрешно согорување не е поголема од 50 см³, односно силата на електромоторот не поминува повеќе од 4 KW и чија брзина на рамен пат е ограничена на најмногу 45 км/час.
- Моцикл е возило на моторен погон со две тркала со странична приколка или без неа чија работна зафатнина на моторот со внатрешно согорување е поголема од 50 см³ и чија конструкциски дозволена брзина е поголема од 45 км/час.
- Која е разликата меѓу лесен трицикл и трицикл
- Лесен трицикл е возило на моторен погон со три тркала симетрично поставени по должина на оската на возилото, чија работна зафатнина на моторот со внатрешно согорување не е поголема од 50 см³ и чија најголема дозволена брзина не е поголема од 45 км/час
- Трицикл е возило на моторен погон со три тркала симетрично поставени по должина на оската на возилото, чија маса не е поголема од 400кг, ако е наменета за превоз на лица, односно 550кг, ако е наменета за превоз на товар (без батерија ако возилото е на електричен погон), чија работна зафатнина на моторот со внатрешно согорување е поголема од 50см³ и чија најголема дозволена брзина е поголема од 45 км/час.

5.Која е разликата меѓу лесен четирицикл и четирицикл

- Лесен четирицикл е возило на моторен погон со четири симетрично поставени тркала, чија маса не е поголема од 350кг (без батерија и со сила на моторот не поголема од четири киловати, ако возилото е на електричен погон), чија работна зафатнина на моторот со внатрешно согорување не е поголема од 50 см³ и чија конструкциски дозволена брзина не е поголема од 45 км/час.
- Четирицикл е возило на моторен погон со четири симетрично поставени тркала, чија маса не е поголема од 400кг ако е наменета за превоз на лица, односно 550кг ако е наменета за превоз на товар (без батерија ако возилото е на електричен погон), чија работна зафатнина на моторот со внатрешно согорување е поголема од 50 см³ и чија конструкциски дозволена брзина е поголема од 45 км/час.

6. Дефиниција за товарно возило и што е комбинација на возило

-Товарно возило е моторно возило наменето за превоз на предмети

-Комбинација на возила е шлепер што се состои од моторно возило на кое е прикачена приколка или возило со приколка што се состои од моторно возило на кое е прикачена полуприколка.

7.Дефиниција за влечно возило, приклучно возило и приколка

-Влечно возило е товарно возило наменето за влечење на полуприколки

- Приклучно возило е возило наменето да биде влечено од моторно возило, а конструирано како приколка или полуприколка

- Приколка е приклучно возило конструирано така што вкупната маса преку своите оски ја пренесува на патот, кое е наменето да биде прикачено на моторно возило со исклучок на полуприколка и кое е конструирано за превоз на добра.

8. Дефиниција за лесна приколка и полуприколка

- Лесна приколка е приклучно возило чија најголема дозволена маса не е поголема од 750кг.
- Полуприколка е приклучно возило без една оска, конструирано така што со својот преден дел се потпира врз влечно возило

9. Дефиниција за трактор и тракторски приклучок

- Трактор е моторно возило конструирано да влече, потиснува или да носи менливи орудија, односно да служи за погон на такви орудија и за влечење на приклучни возила.

- Тракторски приклучок е менливо орудие за вршење на земјоделски и други работи, кое го влече, потиснува или носи трактор (превртувач, растресувач, самонатоварувач, прскалка и слично) и тракторски приклучок чија најголема дозволена маса не е поголема од пет тони и чија најголема брзина е ограничена на најмногу 30 км/час.

10. Дефиниција за мотокултиватор

Мотокултиватор е моторно возило со една или две осовини чија најголема сила на мотор е 12 киловати и кое е конструирано така да носи, влече или потиснува разни менливи приклучоци и орудија или да служи за погон на такви орудија или за влечење на лесна приколка

11. Дефиниција за работна машина

Работна машина е моторно возило кое, пред се е наменето за вршење на определени работи со сопствени уреди и опрема и кое според конструкциските карактеристики не може да развива брзина на движење поголема од 30 км/час (ваљак, комбајн, земјоделски трактор, шумски трактор, финишер, косачка, копач на ровови и слично)

12. Дефиниција за неразделен товар

Неразделен товар е товар што при превоз на пат не може да се дели на два дела или повеќе дела без несоодветен трошок или ризик од оштетување и кој заради неговите димензии или маса не може да се превезува со моторно возило, приколка, група на возила или комбинација на возила.

13. Што е сигурносен појас

Сигурносен појас е склоп од ремен со сигурносно копче, уред за приспособување и приклучоци коишто можат да се врзат во возило на моторен погон и е проектиран да го намали ризикот од повреда на лицето кое го носи во случај на судир или на ненадејно забавување, со ограничување на подвижноста на телото на лицето кое го носи

14. Што е носивост на возилото

Носивост е дозволена маса со која возилото смее да се оптовари според декларацијата на производителот на возилото (разлика меѓу најголемата дозволена маса и масата на возилото)

15. Што е маса на возилото

Маса на возилото е масата на возилото подготвено за возење без патници и товар, освен мотоцикли и трицикли, со возач чија просечна тежина изнесува 75кг, со 90% гориво од полн

резервоар со различни течности со исклучок на отпадни води, со резервно тркало и опрема, а кај автобусите и со другите членови на екипажот чија просечна тежина изнесува 75 кг, ако за нив се предвидени посебни седишта

16.Што е вкупна маса на возилото

Вкупна маса е масата на возилото заедно со масата на товарот што се превезува на возилото, вклучувајќи ја и масата на лицата кои се наоѓаат на возилото, како и масата на приклучното возило на товарот, ако е тој приклучен на возилото

17.Што е најголема дозволена маса на возилото

Најголема дозволена маса е масата на возилото заедно со неговата носивост

18.Дефиниција за осно оптоварување

Осно оптоварување е дел од вкупната маса со кое оската на возилото го оптоварува патот во состојба на мирување на возилото

19. Димензии на моторните возила – Најголема должина и најголема ширина на возилото

- Најголема должина на возилото е хоризонталното растојание меѓу најиздадениот преден дел и најиздадениот заден дел на возилото без товар мерено во насока на подолжната оска од возилото
- Најголема широчина на возилото е хоризонталното растојание меѓу најиздадените бочни делови на возилото без товарот мерено нормално на подолжната оска

20.Кои се најголемите дозволени димензии за должина на возилата

Најголемите дозволени димензии за должина на возилата се движат 12м за моторно возило и за приколка, за друмски спрег на тегнач (тегнач со полуприколка 16.50м, 18м за зглобен автобус и 18.75м за друмски спрег (друмски воз)

21.Во кој опсег се движат најголемите дозволени димензии за широчина на возилата

Најголемите дозволени димензии за широчина на возилата се движат од 2.55м до 2.60м

22.Кои се најголемите дозволени димензии за височина на возилата

Најголемите дозволени димензии за височина на возилата се движат од 4м до 4.20м (за двоспратен автобус)

23.Најголем радиус на свртување на моторните возила

Било кое моторно возило или група возила (друмски спрег) кое е во движење мора да може да заврти во кружен прстен кој има надворешен полупречник од 12.50м и внатрешен полупречник од 5.30м.

24.Најголема дозволена вкупна маса на возилата

Најголема дозволена вкупна маса на возилото се движи од 18тони за двоосна приколка до 40тони за друмски спрег (друмски воз – составен од моторно возило и приколка) со четири оски составен од двоосно моторно возило и двоосна приколка.

25.Дефиниција за најголемо дозволено осно оптоварување

Најголемо дозволено осно оптоварување претставува најголемо оптоварување на оска или група оски за користење во сообраќајот

26.Најголемо дозволено осно оптоварување

Најголемо дозволено осно оптоварување изнесува за единечна непогонска оска 10тони; на тандем оски на приколка и полуприколка од 11тони до 20тони; на тројни оски на приколка и полуприколка од 21 до 24 тони; на погонски оски 11.5 тони; тандем оски од моторни возила во зависност од растојанието меѓу оските (од 1м до 1.8м) изнесува од 11.5тони до 19тони.

27.Дефиниција за патен сообраќај

Патен сообраќај е сообраќај на возила, пешаци и други учесници во сообраќајот на јавен пат или на некатегоризиран пат што се употребува на јавен патен сообраќај

28.Дефиниција за јавен превоз, превоз во внатрешен и меѓународен патен сообраќај

- Јавен превоз на патници и стока е превоз кој под еднакви услови им е достапен на сите корисници
- Превоз во внатрешен патен сообраќај е секој патен превоз на територија на Р. Македонија
- Превоз во меѓународен патен сообраќај е секој патен превоз преку најмалку една државна граница

29.Домашен превозник

Домашен превозник е правно или физичко лице со седиште во РМ кое поседува лиценца за вршење на превоз на патници или стока во внатрешниот или меѓународниот патен сообраќај и правно или физичко лице со седиште во РМ кое врши превоз на патници или стока во внатрешниот и меѓународниот патен сообраќај за кои согласно со одредбите од овој закон не е потребно лиценца

30.Странски превозник

Странски превозник е странско правно или физичко лице кое врши превоз на патници или стока во меѓународен патен сообраќај и чие седиште е надвор од границите на РМ

31.Превоз за сопствени потреби

Превоз за сопствени потреби е превоз кој физичко или правно лице го врши за задоволување на потребите при вршење на својата дејност, односно задачи од својот делокруг

32.Транзитен превоз

Транзитен превоз на патници и стоки е меѓународен превоз при кој патниците и стоките се превезуваат преку територијата на одредена држава без притоа да се истовараат или товараат на територијата на таа држава

33.Меѓународен линиски превоз

Меѓународен линиски превоз на патници е превоз на определена линија кај која првата станица или постојка се наоѓа на територијата на РМ, а последната на територијата на странска земја, како и превоз на определена линија која транзитира преку странска земја при што последната станица или постојка е на територијата на РМ.

34.Меѓуопштински линиски превоз

Меѓуопштински линиски превоз на патници е јавен превоз што се врши на линии меѓу две или повеќе општини, односно меѓу градот Скопје и определена општина

35. Железничка пруга и железничка станица

- Железничка пруга е сувоземна шинска сообраќајница по која се одвива превоз на патници и стока со железнички возила
- Железничка станица е службено место на железничка пруга од кое се регулира сообраќајот на спротивни и последователни возови и во кое се врши влегување и излегување на патници, како и на товар и истовар на стока

36. Дефиниција за железничко возило и за воз

- Железничко возило е возило наменето за движење по железничка пруга (локомотива, моторна кола, патнички и товарни коли, како и железнички возила за посебни намени)
- Воз е прописно составена и закачена низа на железнички патнички и товарни вагони со едно влечно возило или со повеќе влечни возила со сопствен погон, само влечено возило со сопствен погон и само моторни коли

37. Дефиниција за влечно и влечено возило

- Влечно возило е железничко возило со сопствен погон (дизел локомотиви, електрични локомотиви, парни локомотиви, моторни коли и моторни возила за посебни намени)
- Влечено возило е железничко возило наменето за превоз на патници, багаж или стока (патнички, товарни коли, приколки)

38. Што е железничка инфраструктура

Железничката инфраструктура е единствен техничко технолошки систем од железнички пруги со горен и долен строј, објектите на пругите, железничките станици, објектите на електричната влеча на возовите, сигнално сигурносните системи, телекомуникационите и информационите системи во железничкиот сообраќај, зградите, депоата и другите градежни објекти на железничките станици кои се во функција на организирање, регулирање на железничкиот сообраќај и одржување на инфраструктурата, земјиштето кое функционално и припаѓа на пругата, службените места и објектите

39. Што е железнички пружен појас

Железнички пружен појас е земјен појас од двете страни на и под трупот на пругата определен со инвестиционо техничка и експропријациона документација во широчина од по 1.0м од двете страни, сметано од долниот раб на земјениот труп на пругата.

40. Што е маса на возило по должински метар

Маса на возилото по должински метар е маса на празно или на натоварено железничко возило, поделена со должината на возилото во метри, мерена од челото до челото на незбиените одбивници (одбивни уреди), односно автоматски спојки искажана во КН по должина метар

41. Што е осно оптоварување на железничко возило

Осно оптоварување е маса на празно или на натоварено железничко возило изразено во КН (КилоЊутни) поделено со бројот на оските на возилото

42.Што е јавен пат

Под јавен пат се подразбира пат од општа важност за јавниот сообраќај кој ги задоволува условите што ги утврдува Законот за јавни патишта и останатите прописи. Јавен пат се и улиците во населените места и во градовите. Јавен е пат кој е определен како јавен пат и може да биде државен или општински пат

43.Која е разликата меѓу државен и општински пат

- Државен пат е јавен пат како категоризиран како автопат, експресен пат, магистрален и регионален пат од прва и втора категорија
- Општински пат е јавен пат кој поврзува населени места на општината и е од значење за сообраќајот во општината

44.Која е разликата меѓу автопат и експресен пат

- Автопат е јавен пат специјално проектиран и изграден за сообраќај на моторни возила, означен со пропишан сообраќаен знак, со физички раздвоени коловози по насоки, кој има намалку по две сообраќајни ленти и по една лента за принудно застанување во секоја насока, со раскрсници вон ниво, без вкрстување со друг пат, железничка пруга или со пешачка патека, на кој сообраќајот може да се вклучи, односно исклучи само на одредени места и посебно изградени приклучоци на јавните патишта на соодветна коловозна лента на автопат и кој е заштитен од пристап надвор од овие површини и има места за одмор на патници и сервиси за возила.
- Експресен пат е јавен пат кој е специјално изграден и наменет исклучително за сообраќај на моторни возила, означен со пропишан сообраќаен знак, со најмалку по една сообраќајна лента за секоја насока и лента за застанување, на кој сообраќајот може да се вклучи, односно исклучи само на одредени и посебно изградени приклучоци и кој е заштитен од пристап надвор од овие површини

45.Која е разликата меѓу магистрален и регионален пат

- Магистрален пат е јавен пат кој поврзува поважни региони на државата и кој се надоврзува на соодветните патишта на соседните држави
- Регионален пат од прва категорија е јавен пат кој поврзува подрачја на две или повеќе општини во државата и е од посебно значење за државата
- Регионален пат од втора категорија е јавен пат со функција на општински пат, а кој поради значењето за државата е категоризиран како државен пат

46.Што е коловоз и труп на патот

- Коловоз е дел од површината на патот наменет првенствено за сообраќај на моторни возила, кој е составен од една или повеќе сообраќајни ленти
- Труп на патот е конструктивен елемент што го сочинуваат горниот и долниот stroj на патот, вклучувајќи го и земјиштето на кое е изграден

47.Поделба на патиштата според намената на патот

Според намената на патот патиштата се делат на вонградски патишта и градски сообраќајници:

- Во вонградски патишта спаѓаат јавни, туристички, земјоделски, шумски, индустриски и рударски патишта
- Во градските сообраќајници – улици спаѓаат примарната улична мреж (магистрални улици и собирни улици) и секундарната улична мрежа (сервисни, станбени и индустриски улици, пешачки улици и патеки и јавни паркиралишта).

48. Коэффициент на триење при лизгање

Отпорот на лизгање се изразува преку коэффициентот на триење при лизгање меѓу коловозот и гумите. Отпорот на лизгање е карактеристика на меѓусебното дејство на површината на пневматикот и површината на коловозот. За реализација на движењето, отпорот на лизгање е од пресудно значење за спротивставување на центрифугалната сила во кривина и за кочење.

49. Движење на тркало по влажен коловоз

На мокар коловоз меѓу мазните гуми и мазниот коловоз постои воден слој кој не дозволува да се оствари контакт тркало – коловоз. Допирната површина е како подмачкана и триењето се губи. При големи брзини пневматикот нема време да ја истисне водата од контактната зона туку плива на водена перница, односно лебди подржан од хидрауличниот притисок. Овој феномен е познат под името “аквапланинг”. Тоа е појава која е присутна при дебелина на водениот слој поголема од 2мм и брзина на движење поголема од 60км/час. Во тој случај сообраќајните незгоди се чести.

50. Влијателни фактори на големината на отпор од лизгање

Големината на отпорот зависи од квалитетот на пневматикот (вид, истрошеност, внатрешен притисок), квалитет на коловозот (микропрофил, влажност и чистина на коловозот, вид и истрошеност на агрегатот, количина на врзно средство), од општите услови (брзина на возење, кочење, температура на коловозот) и сл.

6. СТВАРНО ПРАВО

1. ВИДОВИ СТВАРНИ ПРАВА

1. Кои се стварни права во правниот систем на РМ?

Стварни права во правниот систем на Р. Македонија се правото на сопственост, правото на службеност, правото на залог, правото на реален товар и правото на долготраен закуп на градежно земјиште. Ова произлегува од одредбите на членот 4 на Законот за сопственост и други стварни права кој пропишува дека: *„На ствар на која постои право на сопственост можат да се засноваат ограничени стварни права, како што се правото на службеност, правото на залог, правото на реален товар и други стварни права (во натамошниот текст: други стварни права), под услови определени со закон. Законската формулација „...и други стварни права (во натамошниот текст: други стварни права), под услови определени со закон.“* подразбира дека стварни права можат да бидат уредени и со други (специјални закони). Во правниот систем на Р.Македонија правото на долготраен закуп на градежно земјиште е стварно субјективни право уредено со специјалниот Закон за градежно земјиште од 2011 година. Стекнувањето, заштитата и

престанокот на правото на сопственост и на другите стварни права, исто така, се уредуваат со закон.

2. Како се остварува правото на сопственост и другите стварни права?

Правото на сопственост и другите стварни права се остваруваат врз основа на слободна диспозиција со нужни ограничувања предвидени во Уставот и законите.

2. ПРАВО НА СОПСТВЕНОСТ

3. Како е определена содржината на правото на сопственост во Законот за сопственост и други стварни права?

Според одредбите на Законот за сопственост и други стварни права сопственикот има право својата ствар да ја држи, целосно да ја користи и да располага со неа по своја волја, доколку тоа не е спротивно на закон или на некое право на друго лице.

4. Каква обврска имаат сите трети лица во однос на правото на сопственост?

Сите трети лица се должни да се воздржуваат од повреди на правото на сопственост.

2.1. Основни облици на правото на сопственост

5. Кои се основните облици на правото на сопственост?

Основни облици на правото на сопственост се сопственоста на физичките и правните лица (приватна сопственост), сопственоста на државата (државна сопственост) и сопственоста на единиците на локалната самоуправа (општинска сопственост). Ова произлегува од одредбите на членот 2 на Законот за сопственост и други стварни права кој пропишува дека: „*Право на сопственост можат да стекнуваат сите домашни и странски физички и правни лица, вклучувајќи ја и државата и единиците на локалната самоуправа, под услови и на начин предвидени со овој и друг закон*”.

2.2. Подоблици на правото на сопственост

6. Кои се подоблиците на правото на сопственост?

Подоблици на правото на сопственост се: 1. сосопственост, 2. заедничка сопственост и 3. етажна сопственост.

7. Кога постои еден од подоблиците на правото на сопственост?

Кога една проста или сложена ствар е предмет на правото на сопственост на повеќе лица, ова право се јавува како подоблик на правото на сопственост (сосопственост, заедничка сопственост или етажна сопственост).

2.2.1. Сосопственост

8. Што е сосопственост?

Сосопственост е сопственост на повеќе лица кои имаат право на сопственост на неподелена ствар на која делот на секој од нив е определен сразмерно според целината (идеален, сосопственички дел).

9. Како се распоредуваат плодовите кога предмет на правото на сосопственост се плодносни ствари?

Кога предмет на правото на сосопственост се плодносни ствари, плодовите и другите приходи од нив се распоредуваат меѓу сосопствениците сразмерно на големината на нивните делови, доколку поинаку не е договорено. Ако сосопственичките делови на неподелената ствар не се определени се претпоставува дека сосопствениците имаат еднакви делови.

10. Што е мешана сопственост?

Мешана сопственост е сосопственост на ствар која се наоѓа во различни облици на правото на сопственост.

2.2.2. Заедничка сопственост

11. Што е заедничка сопственост?

Заедничка сопственост е сопственост на повеќе лица на неподелена ствар кога нивните делови се определени, но не се однапред определени. Заедничката сопственост постои во случај на стекнување имот во: 1. брачна заедница, 2. во вонбрачна заедница, 3. во случај на здобивање имот во наследничка заедница, 4. во семејна заедница и 5. во други случаи определени со закон. Кога стварта е во заедничка сопственост на тоа нема влијание фактот што во јавната книга таа е запишана како сопственост само на некој од нив, но тоа не ги засега правата на трети лица кои тоа не го знаеле и не биле должни да го знаат.

12. Дали може да се пренесува делот на заедничарот во заедничката сопственост?

Заедничарот може својот дел во заедничката сопственост да го пренесе само на друг заедничар на истата ствар, а не може полноважно да го пренесе на трето лице надвор од заедничарите.

13. На кого преминува делот што заедничарот го има во заедничката сопственост?

Делот што заедничарот го има во заедничката сопственост на стварта преминува на неговите наследници.

14. Дали заедничарот за своите долгови може да одговара и со делот што го има во заедничка сопственост?

Да, за долговите заедничарот одговара и со својот дел во заедничката сопственост на стварта.

а) Видови заедничка сопственост

Стекнување имот во брачна заедница

15. Каков може да биде имотот на брачните другари?

Имотот на брачните другари може да биде заеднички и посебен.

16. Кој имот е заеднички имот во брачната заедница?

Имотот кој брачните другари ќе го стекнат во текот на бракот претставува нивен заеднички имот.

17. Кој имот на брачниот другар е негов посебен имот?

Имотот кој едниот брачен другар го имал во времето на склучувањето на бракот претставува негов посебен имот. Како посебен имот ќе се сметаат и имотот и правото врз имотот што брачниот другар ќе го добие по основа на 1. наследство, 2. легат и 3. подарок, како и 4. стварите стекнати во бракот, а кои исклучиво служат за задоволување на личните потреби на еден

од брачните другари, доколку не претставуваат несразмерно голема вредност во споредба со вредноста на вкупниот заеднички имот.

18. Дали брачните другари можат самостојно да располагаат со својот посебен имот?

Да, секој брачен другар самостојно управува и располага со посебниот имот, доколку брачните другари во писмена форма поинаку не се договорот.

Стекнување имот во вонбрачна заедница

19. Кој имот се смета за заеднички во вонбрачната заедница?

Имотот кој вонбрачните другари ќе го стекнат во вонбрачна заедница се смета за нивен заеднички имот. Во поглед на управувањето и располагање утврдувањето на деловите на имотот стекнат во вонбрачната заедница и при делбата на имотот во вонбрачната заедница соодветно се применуваат одредбите на овој закон за заедничкиот имот на брачните другари.

Заедничка сопственост во наследничка заедница

20. Кои наследници и до кој момент се сметаат за заедничари?

Наследниците што не се откажале од наследството, до правосилноста на решението за наследување, се заедничари.

Заедничка сопственост во семејна заедница

21. Кој може да стекнува имот во семејна заедница?

Во семејна заедница секој член, освен брачните и вонбрачните другари, стекнува право на сопственост на стварите за себе (посебен имот), освен ако поинаку не се договорот или ако тоа не произлегува од околностите на случајот. Кога е договорено правото на сопственост на стварите во семејната заедница да се стекнува за повеќе членови или кога тоа произлегува од околностите, големината на делот за секој член се утврдува согласно со договорот. Ако за тоа нема посебен договор, големината на делот за секој член се утврдува врз основа на придонесот на членовите кои учествувале во стекнувањето на правото на сопственост, зависно од вложениот труд, заработувачката, водењето на домашните работи, грижата за одржување на имотот и секоја друга форма на работа и соработка во неговото управување, одржување и зголемување. Во семејната заедница, по правило, не може да стекнува имот дете кое не навршило 15 години од животот.

**2.3. Право на сопственост врз посебните делови од згради
(етажна сопственост)**

22. Кога настанува етажната сопственост?

Етажната сопственост настанува тогаш кога станови, деловни простории, визби, гаражи и други посебни делови од станбени и деловни згради што имаат два или повеќе станови, односно деловни простории и други посебни делови се во сопственост на различни физички или правни лица (етажна сопственост). На посебен дел од зграда може да постои сосопственост врз идеални делови од посебните станови и другите посебни делови од зграда.

23. Со кој специјален закон се уредува правото на сопственост на посебните делови од згради?

Правото на сопственост на посебните делови од згради се уредува со специјалниот Закон за домување (Службен весник на РМ, бр. 99/09).

24. Што уредува законот за домување?

Со овој закон се уредуваат: 1. видовите на објекти во домувањето, 2. управувањето со станбените згради, 3. односите меѓу сопствениците на посебните делови и трети лица, 4. заедницата на сопствениците, 5. евиденцијата на становите, 6. закупничките односи во домувањето, 6. начинот на управување и одржување на објектите, 7. правата и обврските на Републиката, општините, општините во градот Скопје и градот Скопје во домувањето, 8. инспекцискиот и управниот надзор и 9. други прашања од областа на домувањето.

25. Кои закони се применуваат во поглед на уредувањето на правата и обврските на сопствениците на посебните делови од зграда во однос на заедничките делови од зграда?

За правата и обврските на сопствениците на посебните делови на зградите во однос на заедничките делови на зградата како целина се применуваат одредбите на Законот за сопственост и други стварни права, Законот за катастар на недвижности и Законот за облигационите односи, доколку со овој закон поинаку не е уредено.

26. Какви можат да бидат објектите за домување?

Објектите за домување можат да бидат 1. станбени, 2. станбено-деловни и 3. деловно-станбени.

27. Какви можат да бидат станбените објекти за домување во зависност од бројот на становите во нив?

Станбените објекти за домување во зависност од бројот на становите во нив, можат да бидат 1. едностанбени објекти и 2. повеќестанбени објекти, а според начинот на нивната употреба станбени објекти за посебна намена.

28. Кои објекти се сметаат за едностанбени објекти?

Едностанбени објекти се самостојни семејни куќи, вили, атриумски куќи, куќи во низ и куќи за одмор.

29. Кои објекти се сметаат за повеќестанбени објекти?

Повеќестанбени објекти се станбени згради со два или повеќе стана кои можат да бидат станбени блокови, повеќекатници и солитери.

30. Кои објекти се сметаат за станбени објекти за посебни намени?

Станбени објекти за посебни намени се станбени згради наменети за времено сместување на лица во социјален ризик согласно со прописите за социјална заштита, објекти за самци и домови (ученички, студентски, работнички, воспитни, домови за заедници и домови за терапевтски групи).

31. Кој објект е станбено - деловен?

Ако во објектот има и станбени и деловни простории, а повеќе од половината од просторот е наменет за домување, објектот е станбено-деловен.

32. Кој објект е деловно - станбен?

Ако во објектот повеќе од половината од просторот е наменет за извршување на деловни и други стопански дејности, објектот е деловно-станбен.

33. Од што се состојат повеќестанбените објекти?

Повеќестанбените објекти се состојат од 1. посебни, 2. заеднички и 3. посебни заеднички делови.

34. Кои се посебни делови во станбените згради?

Посебни делови во станбените згради се становите, единиците за престој, деловните простории или други самостојни простории што им припаѓаат на одделни посебни делови.

35. Кои се заеднички делови во станбените згради?

Заеднички делови во станбените згради се заедничките простории и земјиштето што претставува заедничка сопственост на сите сопственици на посебните делови, заедничките градежни елементи, заедничките инсталации, уредите и опремата. Посебни заеднички делови во станбените згради се заедничките простории кои се наменети за користење на ограничен број на сопственици на посебните делови од станбената зграда, како што се етажни лоѓии, сушалници и други простории наменети само за одделен број корисници.

36. Што претставува стан?

Стан е функционална градежна целина која се состои од простории наменети за домување по правило со еден одделен влез.

37. Што претставуваат атриумите, визбите, дрварниците, гаражите, балконите, терасите и лоѓиите?

Споредните простории што припаѓаат на определен стан, односно на единица за престој, а што не се нивен составен дел, се атриуми, визби, дрварници, гаражи, балкони, тераси и лоѓии. Во станбено-деловните згради и деловно-станбените згради покрај становите, како посебни делови се сметаат и деловните простории, другите самостојни и споредни простории што им припаѓаат на посебните делови и меѓусебно се разликуваат во однос на тоа дали му припаѓаат на станбениот или на деловниот дел на зградата.

38. Што се заеднички делови на станбена зграда?

Заеднички делови на станбена зграда се 1. скали, 2. влезни ветробрани, 3. ходници, 4. просторија за велосипеди, 5. пералници, 6. сушилници, 7. заеднички подруми, 8. засолништа, 9. тавани, 10. работилници за домарот, 11. стан за домарот, 12. простории за одложување на отпадоци и 13. други простории наменети за заедничко користење на сопствениците на посебните делови, 14. земјиштето на кое е изградена зградата и 15. друго земјиште што служи за нејзина употреба, согласно со прописите за урбанистичко планирање.

39. Што се заеднички градежни елементи во станбените згради и станбените објекти за посебни намени?

Заеднички градежни елементи во станбените згради и станбените објекти за посебни намени се 1. темелите, 2. носечките сидови и конструкциите, 3. таваните, 4. покривот, 5. фасадата, 6. оџаците, 7. цевките за проветрување, 8. светлосните прозорски стакла, 9. отвори за лифтовите и 10. други слични конструкции.

40. Кои се заеднички инсталации, уреди и опрема во станбените згради и станбените објекти за посебни намени?

Заеднички инсталации, уреди и опрема во станбените згради и станбените објекти за посебни намени се 1. приклучната и внатрешната електрична, електронско-комуникациска мрежа и средства, 2. водоводна, гасоводна и топловодна инсталација наменета за станбените приклучоци, а се наоѓа во заедничките простории, лифтовите, 3. доводот, 4. одводот, 5. уредите за загревање, 6. телекомуникациските уреди и кабли, други придружни антени, 7. громобрани, 8. противпожарни уреди, 9. уреди за откривање и јавување на пожар, 10. безбедносното осветлување и 11. сите други комунални и слични приклучоци наменети за заедничко користење на сопствениците на посебните делови во станбената зграда. Определен

градежен елемент се смета за заеднички дел, доколку им служи истовремено на повеќе станови, при што претставува функционална целина на станбената зграда (како на пример, проодни тераси, надворешна страна на балкон што воедно претставува и фасада на зграда и слично).

41. Какви можат да бидат становите во станбените згради според бројот на просториите?

Становите во станбените згради според бројот на просториите можат да бидат 1. гарсонери, 2. еднособни, 3. едноиполсобни, 4. двособни, 5. двоиполсобни, 6. трисобни, 7. трииполсобни, 8. четирисобни и 9. повеќесобни станови.

42. Какви можат да бидат единиците за престој во станбените згради за посебни намени во однос на намената и начинот на употреба?

Единиците за престој во станбените згради за посебни намени во однос на намената и начинот на употреба можат да бидат 1. станови со заедничка употреба на санитарен јазол и кујна, 2. станови со сопствен санитарен јазол и заедничка употреба на кујна и 3. станови со сопствен санитарен јазол и мини кујна. Единици за престој за постари и изнемоштени лица се станбени единици во кои станарите добиваат помош 24 часа дневно од определена установа под услов архитектонски да се прилагодени како станови за постари лица со сопствено домаќинство во станбена зграда или во друг вид на збиена градба. Становите наменети за времено сместување на лица во социјален ризик можат да се наоѓаат и во други станбени објекти, а не само во станбени објекти со посебна намена.

43. Каково може да биде домувањето?

Домувањето може да биде 1. минимално и 2. соодветно. Минимално домување вклучува задоволување на минимални просторни услови, опременост на станот со основна комунална инфраструктура како што се струја, вода и одвод и сообраќајна поврзаност на станот со населбата, односно градот, како и правната сигурност на поседување или користење на станот. Соодветно домување освен елементите на минимално домување вклучува соодветна приватност и простор, физичка достапност, безбедност, конструктивна стабилност и трајност, осветлување, греење и вентилација, основна инфраструктура како што се довод, одвод и собирање на смет, квалитет на околината и фактори поврзани со здравјето, како и пристапност во однос на работата и основните услуги.

44. Кој ги пропишува стандардите за домување во РМ?

Владата на Република Македонија ги пропишува стандардите за минимално и соодветно домување на предлог на министерот надлежен за станбено-комуналната област.

45. Како се врши нумерирањето на станбените згради и становите?

Станбените згради со еден или повеќе влезови се нумерираат на начин утврден со Законот за определување на имиња на улици, плоштади, мостови и на други инфраструктурни објекти. Становите во станбените згради се нумерираат почнувајќи од левата страна на приземјето на станбената зграда, при што броевите се зголемуваат во зависност од бројот на станови по катови. Споредните простории што припаѓаат на определен стан се нумерираат со бројот на станот, а кон бројот се додава ознака со мала кирилична буква по азбучен ред. Министерот надлежен за работите од станбено-комуналната област го пропишува начинот на нумерирање на становите во станбените згради.

3. ПРАВО НА СЛУЖБЕНОСТ

46. Што претставува правото на службеност?

Службеноста е стварно право на туѓа ствар, кое се состои во овластување на нејзиниот носител во определен обем и на, определен начин да ја користи таа ствар, а сопственикот на стварта е должен тоа да го трпи или ништо да не стори.

47. Какви видови службености постојат?

Постојат стварни и лични службености.

48. Кои се стварни службености?

Стварна службеност е право на сопственикот на една недвижност' (привилегирана ствар) за потребите на таа недвижност да врши определени дејствија врз недвижноста на друг сопственик (послужна ствар) или да бара од сопственикот на послужната ствар да се воздржува од вршење определени дејствија, што инаку би имал право да ги врши врз својата недвижност.

49. Кои се лични службености?

Личната службеност е стварно право врз туѓа ствар со кое се овластува одредено лице, кое е во посебен однос со сопственикот на послужната ствар да се служи со неговата ствар на определен начин, а сопственикот на таа ствар тоа мора да го трпи.

Стварни службености

50. Какви можат да бидат стварните службености?

Стварните службености се полски, куќни и комунално- технички. Полски службености се оние каде што привилегираната ствар е од земјоделска природа, куќни службености се оние каде што привилегираната ствар е станбена или деловна зграда, а комунално-технички службености се оние каде што привилегираната ствар е од комунално- техничка природа.

Полски службености се правото на пешачки премин, на протерување на добиток, на премин со запрежни возила, возила на моторен погон и други возила, правото на црпење вода, правото на довод и одвод на вода преку туѓо земјиште и друго. Куќни службености се право на нужен премин преку туѓо земјиште, право на ползување на туѓ сид, правото на спроведување чад преку соседовиот оцак, право за истекување на атмосферска и друга вода низ соседовото земјиште, право на поставување на телевизиска антена на туѓа зграда и друго. Комунално-технички службености се правото на спроведување на гасоводни, нафтоводни, водоводни и други цевки на туѓо земјиште, правото на спроведување на телевизиски кабли на туѓо земјиште и друго.

51. Кој има право на надомест за утврдена службеност?

Сопственикот на послужната ствар има право на надоместок за утврдената службеност. Ако сопственикот на послужната ствар и сопственикот на привилегираната ствар не се спогодат за надоместокот, висината на надоместокот ќе ја утврди судот по барање на сопственикот на послужната ствар, водејќи сметка за сите околности.

Лични службености

52. Кои се личните службености?

Лични службености се правото на плодуживање, правото на употреба и правото на домување.

53. Колку можат да траат личните службености?

Личните службености траат само онолку време за колку се утврдени и престануваат најдоцна со смртта на нивниот носител, ако со закон поинаку не е определено.

54. Дали личните службености можат да се пренесуваат и наследуваат?

Личните службености не можат да се пренесуваат. Личните службености не се наследуваат, освен службеностите изречно утврдени и за наследниците на носителот на службеноста.

55. Што е право на плодуживање?

Правото на плодуживање е лична службеност која му дава овластување на нејзиниот носител (плодуживателот) без надоместок целосно да се служи со некоја ствар (послужна ствар) во согласност со нејзината намена, чувајќи ја нејзината суштина. Правото на плодуживање може да постои на послужна ствар која е непотрошна, било подвижна или неподвижна, како и на повеќе подвижни ствари заедно, како и на право кое дава плодови или други користи.

56. Што е право на употреба?

Правото на употреба е право да се употребува туѓа ствар во границите на потребите на носителот на тоа право и на членовите на неговото семејство, без менување на суштината и намената на таа ствар и без извлекување на други имотни користи од неа.

57. Што е право на домување?

Правото на домување е право туѓата станбена зграда, стан или посебен дел од зграда или стан да се користи за живеење за потребите на носителот на тоа право и членовите на неговото семејство, како и на други лица кои тој ги здржува.

ПОИМ И ВИДОВИ СТВАРИ ВО ПРАВНИОТ СИСТЕМ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

1. ПОИМОТ СТВАР

58. Што е предмет на правото на сопственост и на другите стварни права?

Предмет на правото на сопственост и на другите стварни права се стварите.

59. Што е ствар согласно Законот за сопственост и други стварни права?

Ствар, во смисла на овој закон, е дел од материјалната природа што може да биде во власт на човекот и што може да се индивидуализира.

60. Кои ствари можат да бидат предмет на правото на сопственост?

Предмет на правото на сопственост се сите ствари, коишто можат да припаѓаат на физички и правни лица, освен оние што според својата природа или врз основа на закон не можат да бидат предмет на ова право.

2. ВИДОВИ СТВАРИ

61. Врз основа на што се врши поделбата на видовите ствари?

Постојат различни видови на ствари зависно од: 1. нивната природа, 2. положбата во просторот, 3. составот, 4. намената и 5. другите особини врз кои правото на сопственост со закон се уредува на различни начини, водејќи сметка за општата природа на правото на сопственост.

1.1. Подвижни и недвижни ствари

62. Какви можат да бидат стварите во зависност од нивната просторна положба?

Во однос на нивната просторна положба стварите се подвижни и недвижни.

63. Кои ствари се подвижни?

Подвижни ствари се оние кои во целост можат да се движат или поместуваат од едно место на друго, а притоа да не се оштети нивната суштина.

64. Кои ствари се недвижни?

Недвижни ствари се оние ствари кои не можат од едно место на друго да се движат и поместуваат, без притоа да не се оштети нивната суштина. Недвижни ствари, согласно Законот за сопственост и други стварни права се: 1. земјиштата (земјоделски, градежни, шумски и пасишта) и 2. зградите, како и 3. инсталациите подигнати врз нив или под нив и трајно споени со нив, ако поинаку не е определено со закон.

65. Кои подвижни ствари можат во правна смисла да се третираат како недвижни?

Стварите кои според својата природа се подвижни можат да се сметаат во правна смисла за недвижни доколку се 1. припадоци на одредена недвижна ствар или 2. доколку законот ги изедначува со недвижните ствари.

66. Како се третира стварта во случај на спор дали таа е подвижна или недвижна?

Во случај на спор дали една ствар е подвижна или недвижна се смета дека таа е подвижна.

1.2. Прости и сложени ствари

67. Кои ствари се прости ствари?

Стварите се прости ако се составени од една иста или од различни материи и претставуваат единствена неделива физичка целина.

68. Кои ствари се сложени ствари?

Стварите се сложени кога се составени од различни физички делови соединети во една физичка целина, како и од повеќе самостојни ствари кои ја сочинуваат таа целина (збирна ствар). Стварите се сложени и кога се составени од повеќе ствари кои самостојно претставуваат објект на правото на сопственост, а кои заедно можат да претставуваат и посебен објект на правото на сопственост (збир од ствари).

69. Кои делови од сложената ствар се сметаат за суштествени?

Ако одделни делови на стварта не можат да бидат одвоени едни од други, односно од целината на стварта, без притоа да не се промени нејзината суштина, односно таа да не се уништи или оштети, тоа се суштествени делови од стварта и тие не можат да бидат предмет на одделни права, ако со закон или правно дело поинаку не е определено.

70. На кои делови од сложената ствар можат да постојат посебни права во корист на друго лице?

На деловите од стварта што не се суштествени, а можат да се одвојат од неа без штета за целата ствар, може да постојат посебни права во корист на друго лице.

71. Како може да се подели ствар која е физички неделива?

Ако стварта е физички неделива, таа може правно да се подели на делови на кои големината им е вредносно одредена сразмерно со вредноста на секој дел во вкупната вредност на стварта (дел), ако со закон или со правно дело поинаку не е определено. Секој нејзин дел претставува вредносно самостоен дел. Со одвојување на делот од стварта не престануваат дотогашните права врз неа, ако со закон или правно дело поинаку не е определено.

1.3. Главна и споредна ствар (припадоци и прирастоци)

72. Какви можат да бидат деловите на една сложена ствар во однос на својата намена?

Деловите на една сложена ствар во однос на својата намена можат да бидат главни и споредни.

73. Кои ствари се споредни ствари и какви можат да бидат тие?

Споредни ствари се оние ствари кои и служат на главната ствар и се јавуваат како припадоци и прирастоци.

74. Кој има право на сопственост на припадоците и прирастоците на индивидуално определената ствар?

Носителот на правото на сопственост на индивидуално определена ствар има право на сопственост и на сите нејзини припадоци и прирастоци ако со закон или правно дело поинаку не е определено.

75. Што е припадок?

Припадок е подвижна ствар која нејзиниот сопственик ја употребува како споредна затоа што трајно и служи на главната ствар, а се наоѓа во таков просторен однос спрема главната ствар кој одговара за таа употреба.

76. Што е прирасток?

Прирасток на стварта е секој нејзин дел кој за неа е трајно споен. Привремената употреба на една ствар за служење на главната ствар не и го дава својството на припадок. Повремената неупотреба на една ствар за служење на главната ствар не доведува до нејзино губење на својството на припадок, односно прирасток.

1.4. Ствари од општ интерес за Република Македонија

77. Што се ствари (добра) од општ интерес?

Сите природни богатства, растителниот и животинскиот свет, стварите во општа употреба, градежното земјиште, шумите и земјоделското земјиште, пасиштата и водите, како и стварите и

објектите од особено културно и историско значење определени со закон се ствари (добра) од општ интерес за Републиката. Стварите од општ интерес за Републиката уживаат посебна заштита и правата врз нив можат да се ограничуваат согласно со закон.

78. Во кои облици на правото на сопственост можат да бидат стварите од општ интерес?

Стварите кои врз основа на Уставот или со посебни закони се прогласени за ствари од општ интерес за Републиката можат да бидат предмет на правото на сопственост на државата односно на физички и правни лица.

79. Каде се уредни облиците на сопственост врз градежното, земјоделското и шумското земјиште, пасиштата и водите?

Облиците на сопственост врз градежното, земјоделското и шумското земјиште, пасиштата и водите се уредуваат со посебни прописи.

80. Кој ги користи стварите од општа употреба?

Ствари во општа употреба се ствари во државна сопственост кои ги користат сите физички и правни лица.

81. Кој се грижи и управува со стварите во општа употреба?

За стварите во општа употреба се грижи и со нив управува Република Македонија, ако поинаку не е определено со закон. Со закон се уредуваат начинот и условите под кои определени ствари од општ интерес во државна сопственост можат да се отстапат на користење на физички и правни лица (концесија).

СТЕКНУВАЊЕ, ЗАШТИТА И ПРЕСТАНОК НА ПРАВОТО НА СОПСТВЕНОСТ И НА ДРУГИТЕ СТВАРНИ ПРАВА

1. СТЕКНУВАЊЕ ПРАВО НА СОПСТВЕНОСТ

1.1. Правни основи на стекнување

82. Кои се правните основи за стекнување право на сопственост согласно Законот за сопственост и други стварни права?

Право на сопственост се стекнува: 1. според закон, 2. врз основа на правна работа и 3. со наследување. Право на сопственост се стекнува и 4. со одлука на надлежен државен орган, на начин и под услови определени со закон.

1.2. Стекнување право на сопственост врз основа на закон

83. Кои се начините на стекнување право на сопственост врз основа на закон?

Врз основа на закон правото на сопственост се стекнува со 1. создавање нова ствар, 2. со мешање и спојување, 3. *со градење на земјиште*, 4. со одржување, 5. со одвојување на плодовите, 6. со стекнување сопственост од несопственик, 7. со окупација, 8. со припојување и таложење, 9.

со промена на корито на водотек и 10. создавање на остров и 11. во други случаи определени со закон.

1.3. Стекнување сопственост врз основа на правно дело

Правен основ за стекнување на правото на сопственост – правното дело

Врз основа на допуштено правно дело чија цел е стекнување сопственост, сопственоста преоѓа од дотогашниот сопственик на стекнувачот, на начин определен со закон. Правното дело со кое се стекнува сопственост на недвижност, покрај суштествените елементи коишто треба да ги содржи, треба да биде склучено во писмена форма, ако со закон поинаку не е предвидено. Стекнувањето сопственост врз основа на правно дело не влијае на правата на трети лица на таа ствар, освен ако со закон поинаку не е определено.

2. ЗАШТИТА НА ПРАВОТО НА СОПСТВЕНОСТ

84. Кои се тужбите за заштита на правото на сопственост?

Тужби за заштита на правото на сопственост се: 1. сопственичката тужба за поврат на стварта, 2. тужбата на претпоставениот сопственик, 3. тужбата поради вознемирување на сопственоста, 4. тужбата за заштита на сосопственоста, односно заедничката сопственост, 5. деклараторната и 6. излачната тужба.

3. ПРЕСТАНОК НА ПРАВОТО НА СОПСТВЕНОСТ

85. Кога престанува правото на сопственост?

Правото на сопственост престанува со пропаѓањето на стварта и со напуштање на стварта. Правото на сопственост што определено лице го има врз определена ствар, престанува (за него) кога друго лице ќе го стекне тоа право. Ако стварта пропаднала врз остатоците од стварта, сопственикот го задржува правото на сопственост.

7. ИЗВРШУВАЊЕ

1. Со кој закон е уредена постапката за извршување?

Постапката за извршување е уредена со Законот за извршување (Сл. весник на РМ, бр. 35/05).

2. Кога се применува Законот за извршување?

Одредбите на овој закон се применуваат заради присилно извршување на 1. судска одлука која гласи на исполнување на обврска, 2. присилно извршување на одлука донесена во управна постапка која гласи на исполнување на парична обврска, 3.

присилно извршување на нотарски исправи и други извршни исправи предвидени со закон 4. и на извршување на брод и на воздухоплов.

3. Кој субјект може да спроведе извршување?

Извршителот го спроведува извршувањето. Извршителот е лице кое врши јавни овластувања утврдени со закон. Извршителот не смее да го одбие спроведувањето на извршувањето, освен во случај ако се исполнети условите за негово изземање и ако има сознание дека за истата извршна исправа се спроведува извршување кај друг извршител.

4. Во кој обем се спроведува извршување?

Извршувањето заради остварување на парично побарување ќе се спроведе во обем што е потребен за намиравање на тоа побарување.

5. Што не може да биде предмет на извршување заради остварување на парично побарување?

Извршувањето заради остварување на парично побарување не може да се спроведе врз предмети или врз права кои се нужно неопходни за задоволување на основните животни потреби на должникот и на лицата кои тој според законот е должен да ги издржува, или за вршење на самостојна дејност која е должников главен извор на средствата за живот. При спроведување на извршувањето извршителот е должен да води сметка за достоинството на личноста на странките, учесниците во постапката на извршување и нивните семејства, како и за тоа извршувањето да биде поповолно за должникот.

7.1. Извршна исправа

6. Што е основ за извршување?

Основ за извршување претставува извршната исправа.

7. Кои се извршни исправи?

Извршни исправи се: 1. извршна судска одлука и судско порамнување; 2. извршна одлука и порамнување во управна постапка, ако гласат на исполнување на парична обврска; 4. извршна нотарска исправа, 5. заклучокот на извршителот за утврдување на трошоците на извршувањето, 6. решение со кое се дозволува извршување врз основа на веродостојна исправа донесено од нотар и 7. друга исправа која како извршна исправа е предвидена со закон.

8. Што е судска одлука и порамнување

Како судска одлука, во смисла на овој закон, се смета пресуда, решение, платен и друг налог на судовите, на избраните судови и на арбитражите, а како судско порамнување се смета порамнувањето склучено пред тие судови.

9. Што е одлука во управна постапка?

Одлука во управна постапка, во смисла на овој закон, се смета решение и заклучок на орган на државната управа, како и на правно лице, донесени во вршењето на нивните јавни овластувања утврдени со закон, а како порамнување во управна постапка се смета порамнување склучено во смисла на Законот за општата управна постапка.

10. Кога судската одлука станува извршна?

Судската одлука е извршна ако станала правосилна и ако истекол рокот за доброволно исполнување на должниковата обврска.

11. Кога одлуката во управна постапка е извршна?

Одлуката донесена во управна постапка е извршна ако станала конечна и ако истекол рокот за доброволно исполнување на обврската. Рокот за доброволно исполнување на обврската тече од денот на доставување на одлуката до должникот.

12. Кога судското порамнување и порамнувањето во управна постапка е извршно?

Судското порамнување, односно порамнувањето склучено во управна постапка е извршно, ако побарувањето пристигнало по порамнувањето. Пристигнатоста на побарувањето се докажува со записник за порамнувањето или со според закон заверена исправа.

13. Кога нотарската исправа е извршна исправа?

Нотарската исправа е извршна исправа, ако станала извршна според посебен пропис кој ја уредува извршноста на таквата исправа.

6.2. Средства за извршување

14. Кои се средства за извршување заради остварување на парично побарување?

Средства за извршување заради остварување на парично побарување се: 1. продажба на подвижни предмети, 2. продажба на недвижности, 3. продажба на хартии од вредност и удели во трговски друштва, 4. пренос на парично побарување, 5. претворање во пари на други имотни права и 6. пренос на средства што се водат на сметката кај носител на платен промет согласно со прописите за платен промет.

6.3. Предмет на извршување

15. Што е предмет на извршување?

Предмет на извршување заради намирување на парично побарување може да биде секој должников предмет или имотно право, што со закон не се изземени од извршување, односно доколку извршувањето врз нив не е ограничено со закон.

8. ТРГОВСКИ ДРУШТВА

8.1. Основање и статусни прашања (1-18)

38. Кои видови на трговски друштва може да се регистрираат во Република Македонија?

- А. јавно друштво, командитно друштво, друштво со ограничена одговорност и командитно друштво со акции
- Б. сите видови друштва според Европската правна регулатива
- В. и двата претходно наведени одговори се точни.

39. Дали претпријатие кое не е регистрирано како правно лице може да биде субјект во правото?

- А. може
- Б. не може
- В. може, доколку е физичко лице

40. Република Македонија може да основа трговско друштво:

- А. само доколку ги исполни условите предвидени со Меѓународните правни правила за основање на трговски друштва
Б. Се работи за спорно прашање во трговското право кое е оставено на различно толкување
В. може да основа само друштва со ограничена одговорност и акционерски друштва во државна сопственост.
- 41. Јавните уставови и јавните претпријатија можат да учествуваат во основањето на трговските друштва:**
А. само доколку активноста на друштвото е компатибилна со предметот на работење на установата/јавното претпријатие
Б. не постојат законски утврдени ограничување за јавните уставови и јавните претпријатија за основање на трговски друштва
В. може, само доколку е предвидено основање со статутот на установата/јавното претпријатие.
- 42. Каков третман има странското лице во поглед на основањето и учеството во трговските друштва?**
А. национален третман
Б. третман на странска компанија
В. повластен третман.
- 43. При основање на друштвото:**
А. (1) сите содружници го вршат уплаќањето на паричните влогови сразмерно со нивните преземени влогови; (2) Обврската за плаќање на паричниот влог не може да се пребива со побарување спрема друштвото; (3) Се до плаќањето на целиот износ на паричниот влог, содружникот одговара на друштвото во висина на преземениот влог во согласност со договорот на друштвото.
Б. (1) Во случај на задоцнување на уплатата на влогот, друштвото определува дополнителен рок од најмалку 30 дена, за содружникот да ја исполни обврската. (2) Ако истече дополнителниот рок управителот огласува дека содружникот го изгубил својот удел и делумната уплата на влогот и се смета за исклучен.
В. и двата понудени одговори се точни.
- 44. Кога во трговското друштво се внесува непаричен влог, во договорот поблиску се определуваат:**
А. содружникот кој го внесува непаричниот влог, непаричниот влог што се внесува, вредноста по којашто друштвото го презема непаричниот влог.
Б. погодностите што му се признаваат на содружникот којшто го внесува непаричниот влог ако содружниците се договорат за такви погодности
В. и двата понудени одговори се точни.
- 45. Трговското друштво е правно лице, во кое едно или повеќе лица вложуваат _____, што ги користат за заедничко работење и заеднички ја делат добивката и загубата од работењето.**
А. само пари или права во имот
Б. само ствари или права во имот
В. пари, ствари или права во имот
- 46. Што се тоа шанси (нови стопански вредности) на едно трговско друштво?**
А. Автономни и имотно проценливи добра
Б. Телесни предмети од имотна вредност

- В. Права врз предмети
47. **За седиште на друштвото се смета:**
А. адресата која е наведена во договорот за друштвото, во статутот, односно во изјавата за основање друштво
Б. адресата која ја користи управителот за издавање на договори на друштвото
В. ниту еден од претходно наведените одговори не е точен.
48. **Фирмата на трговското друштво е _____ под коешто друштвото работи и под коешто учествува во правниот промет.**
А. името
Б. логото
В. службениот белег.
49. **Трговецот-поединец одговара за своите обврски:**
А. солидарно и ограничено
Б. лично и неограничено со сиот свој имот
В. во делот во кој е одговорен за нивното настанување.
50. **Кое од следните тврдења е точно?**
А. Трговците се класифицираат во големи, средни, мали и микро трговци.
Б. Банките, друштвата за осигурување и другите финансиски институции се големи трговци
В. и двата понудени одговори се точни
51. **Кое од следниве тврдења е точно согласно Законот за трговските друштва?**
А. тајното друштво нема правен субјективитет
Б. тајното друштво постои само во односите меѓу тајниот содружник и претприемачот - јавниот содружник и не настапува во односите со трети лица
В. и двата понудени одговори се точни.
52. **Адвокатите и нотарите:**
А. се сметаат за трговци
Б. не се сметаат за трговци
В. се сметаат за трговци – поединци.
53. **Лице над кое е отворена стечајна постапка, или за кое, со правосилна одлука на судот, е утврдено дека со умисла предизвикало стечај:**
А. не може да биде регистрирано како трговец поединец
Б. може да биде регистрирано само во Централниот регистар
В. и двата понудени одговори се точни.
54. **Едно друштво го сметаме за поврзано друштво со друго друштво во случаите кога:**
А. друштво коешто во друго друштво има учество, значајно учество, мнозинско учество или мнозинско право во одлучувањето или заемно учество.
Б. зависно, владејачко друштво и друштва кои дејствуваат заеднички.
В. и двата понудени одговори се точни.
55. **Кога едно друштво стекне удел, односно акции коишто во основната главнина на друго самостојно друштво е претставено со повеќе од _____ од основната главнина на**

тоа друштво, сметано од денот на надминувањето на прагот на учеството, без одлагање, го известува тоа друштво:

- A. 5%
- B. 10%
- B. 25%.

8.2. Управување и работење на друштвата

56. Управувањето со друштвото може да биде организирано според:

- A. менаџерскиот систем
- B. европскиот модел
- B. едностепен систем (одбор на директори) или според двостепен систем (управен одбор или управител и надзорен одбор)

57. Со што се уредуваат правата и обврските на извршните членови на одборот на директорите или на членовите на управниот одбор?

- A. со Законот за трговски друштва
- B. со подзаконски акти на Министерството за економија
- B. со договор за уредување на односите меѓу друштвото и извршниот член на одборот на директорите или членот на управниот одбор.

58. Двостепениот систем на управување се состои од:

- A. собрание на акционери и надзорен одбор
- B. управен одбор и надзорен одбор
- B. собрание на акционери и управен одбор

59. Мандатот на органот на управување, односно на надзорниот одбор може да изнесува максимум:

- A. четири години
- B. шест години
- B. седум години.

60. Во едностепениот систем на управување, одборот на директори брои најмалку три, а најмногу:

- A. пет члена
- B. десет члена
- B. петнаесет члена

61. Членот на органот на управувањето, односно на надзорниот одбор е должен овластувањата што му се дадени со законот и со статутот:

- A. да ги врши во интерес на друштвото и на сите акционери со внимание на уреден и совесен трговец.
- B. не може да ги пренесе своите овластувања на друг член на органот на управување, односно на надзорен одбор.
- B. и двата претходно наведени одговори се точни.

62. Дали органот на управување може да работи со непотполн состав?

- A. да, продолжува со работа до пополнувањето на испразнетото место
- B. не може да работи
- B. за работата одлучува собранието на акционери.

- 63. Обичните акции се акции кои им даваат на нивните сопственици:**
А. право на глас во собранието на друштвото, право на исплата на дел од добивката (дивиденда) и право на исплата на дел од остатокот од ликвидационата, односно стечајната маса на друштвото.
Б. правото на дивиденда во однапред утврден паричен износ или во процент од номиналниот износ на акцијата и право на првенство при исплата на дивиденда.
В. право на утврдена (фиксна) дивиденда.
- 64. Одлука за распределување на добивката донесува:**
А. Соборот на содружници/собранието на акционери
Б. Соборот на содружници/собранието на акционери, само во делот што се однесува на дивидендата
В. Соборот на содружници/собранието на акционери или претседателот на управниот одбор по договор.
- 65. Зголемувањето на основна главнина на друштвото може да се врши:**
А. со влогови и со условно зголемување на основната главнина;
Б. со одобрен капитал и од средствата на друштвото
В. и двата претходно наведени одговори се точни.
- 66. Трговското друштво е обврзано секоја година да изготви:**
А. годишна сметка и финансиски извештаи
Б. само биланс на состојба
В. само биланс на успех.
- 67. Секое трговско друштво мора да има овластен ревизор кој го назначува:**
А. Управниот одбор
Б. Соборот на содружници/собранието на акционери
В. Надзорниот одбор.
- 68. Друштвото е должно да има _____ на финансиските извештаи.**
А. ревизорско мислење
Б. експертско мислење
В. мислење од Собранието на акционери.
- 69. Во случај кога друштвото според тримесечната, полугодишната или годишната сметка покажува нова загуба, поголема од 30% од вредноста на имотот на друштвото, односно 50% од основната главнина, извршните членови на одборот на директори, односно управниот одбор мораат:**
А. да поднесат оставка
Б. веднаш да подготват извештај во писмена форма во којшто ќе ги објаснат причините за загубата и ќе предложат мерки со коишто загубата ќе биде покриена
В. ниту еден од двата претходни одговори не е точен.

8.3. Преобразба, продажба, соединување, раздвојување, стечај и ликвидација

- 70. Дали е законски возможно да се изврши преобразба на трговското друштво од една во друга форма?**
А. може, врз основа на одлуката на содружниците, односно акционерите, согласно закон
Б. не може

- В. може, само доколку е во ликвидација.
71. **Што опфаќа терминот “статусни промени” на едно трговско друштво?**
А. присоединување и поделба на друштвото
Б. спојување на трговското друштво со друго трговско друштво
В. и двата претходно наведени одговори се точни.
72. **Секое друштво мора да поднесе пријава за упис на присоединувањето, наспојувањето, односно на поделбата со развојување со преземање или поделбата со издвојување со преземање:**
А. кај нотар
Б. во судот
В. во трговскиот регистар
73. **Дали со продажбата на претпријатието се опфатени сите правни работи поврзани со претпријатието?**
А. Да
Б. Не
В. Само ако за тоа е потребен посебен договор.
74. **Што е потребно за да се изврши пренос на удел или акции?**
А. изјава за превземање заверена на нотар и пријава за упис во трговскиот регистар
Б. да се склучи договор за купопродажба
В. ниту еден од претходно наведените одговори не е точен
75. **Прокурист е:**
А. физичко лице овластено од трговецот да го управува неговото претпријатие
Б. лице кое само со посебно овластување може да ги отуѓува и оптоварува недвижностите на трговецот
В. и двата претходно наведени одговори се точни.
76. **Кога настануваат правните последици од присоединувањето, од спојувањето, односно од поделбата на друштвото?**
А. од денот на објавувањето на уписот во трговскиот регистар
Б. од денот на донесување на одлуките за присоединување, за спојување односно за поделба
В. и двата претходно наведени одговори се точни
77. **Инсолвентноста на трговското друштво означува дека:**
А. должникот има ненамирени обврски кои сеуште не пристигнале за наплата
Б. ненамирените пристигнати обврски нема да можат бда се подмират ниту со задоцнување од трговското друштво
В. и двата понудени одговори се точни
78. **Доколку не се отвори стечајна постапка над друштвото, по донесувањето на одлуката за престанување на друштвото се спроведува:**
А. преобразба на трговското друштво
Б. стечајна постапка
В. Ликвидација.
79. **Кој го застапува трговското друштво во ликвидација?**
А. Ликвидаторите

- Б. Командиторите
- В. Комплементарите.

80. Под кои услови престанува да постои друштвото?

- А. со поведување на стечајна постапка
- Б. кога за тоа ќе настанат услови на пазарот
- В. со истекот на времето определено во договорот за друштвото; (2) со одлука на содружниците; (3) со присоединување на друштвото кон друго друштво, спојување со друго друштво, односно со поделба; (4) со стечај на друштвото; (5) со одлука на судот.

81. Субјекти во стечајната постапка се:

- А. доверители на стечајната маса
- Б. стечаен должник
- В. и двата понудени одговори се точни.

82. Акционерското друштво престанува со:

- А. 1) истекот на времето определено со статутот; 2) одлука на собранието донесена со мнозинство гласови (мин. две третини од акциите со право на глас); 3) правосилна одлука на судот за ништовност на уписот во трговскиот регистар; 4) присоединување, спојување или со поделба на друштвото; 5) стечај; 6) други основи определени во статутот.
- Б. 1) со повлекување на еден од акционерите; 2) со одлука на Надзорниот одбор на друштвото
- В. 1) со усвојување на негативниот ревизорски извештај за работа на друштвото и 2) одлука на собранието донесена со најмалку половина од гласовите.